

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900.

VIIIste HOOFDSTUK.

NOTA VAN WIJZIGINGEN.

Artikel 1.

IIIde AFDEELING.

Artikel 10. Artillerie, wordt *verminderd* met *f* 1200 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 999.450.

Na *Artikel 12*, te laten volgen twee nieuwe artikelen, luidende:

Artikel 12bis. Voorschotten aan officieren, tot aanschaffing van kleeding en uitrusting; voorschotten aan officieren, die een dienstpaard verliezen of opnieuw tot het houden van een dienstpaard verplicht worden, doch geen recht hebben daarvoor van Rijksweg vergoeding te genieten, en teruggaaf van voorschotten, door de administratiën der korpsen, aan officieren verstrekt *f* 26.000.

Artikel 12ter. Kosten verbonden aan de zending van twee officieren, bestemd voor het bijwonen van krijgsverrichtingen in Zuid-Afrika *f* 6000.

Het totaal van de IIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 3.254.815.

IVde AFDEELING.

Artikel 13. Soldijen, enz. wordt *verhoogd* met *f* 12.000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 2.696.474.

Artikel 14. Aanschaffing, aanmaak en onderhoud van jassen en mantels, ten gebuike van schildwachten, enz. wordt *verminderd* met *f* 12.000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.419.984.

Artikel 17. Voeding en verzorging van paarden, enz. wordt *verminderd* met *f* 23.536 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.213.616.

Het totaal van de IVde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 6.587.534.

Vde AFDEELING.

Artikel 28. Traktementen van den directeur en officieren-leeraren, enz. en verdere kosten van de Hoogere Krijgsschool, enz., wordt *verminderd* met *f* 600 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 25.934.

Het totaal van Vde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 338.162.

VIIde AFDEELING.

Artikel 35. Kosten, vallende op den dienst bij de artillerie-inrichtingen, enz., wordt *verminderd* met *f* 733 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 172.352.

Het totaal van de VIIde afd. wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.928.672.

XVIIde AFDEELING.

Artikel 102. Als voren in het 3de genie-commandement, onderdeel a, voor den bestaanden toestand; wordt *verhoogd* met *f* 3000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 112.550 en het *artikel* wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 143.450.

De omschrijving van *Artikel 110* wordt aangevuld met de woorden: „alsmede schrijfloonen, drukwerk en kleine uitgaven, ten behoeve van die commissie” en het artikel verhoogd met *f*300 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*7800.

Het totaal van de *XVIIde* afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f*593.750

Het totaal van het *VIIIste* hoofdstuk wordt mitsdien uitgetrokken tot een bedrag van *twee en twintig millioen vijfhonderd vier en negentig duizend veertien gulden* (*f* 22.594.014).

Artikel 2.

Na het getal „3” te lezen „12bis, 12ter”.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van de beschouwingen en opmerkingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag, vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het ontwerp van wet tot vaststelling van het *VIIIste* hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1900, en ter beantwoording van de daarin gedane vragen, heeft de ondergeteekende de eer, het navolgende mede te deelen.

Algemeene beschouwingen.

Ook ditmaal wordt in den aanhef van het Voorloopig Verslag de teleurstelling en bevreemding van vele leden uitgesproken over het hooge eindcijfer der begrooting en wordt opnieuw met klem het verlangen der Kamer kenbaar gemaakt, dat ten aanzien van de Oorlogsbegrooting zuinigheid worde betracht. In het licht van den klemmenden aandrang maakt het naar de meening van den ondergeteekende wel een eigenaardigen indruk, wanneer men bij de voortgezette lezing van genoemd Verslag ontwaart, dat juist van de zijde der Kamer wordt aangedrongen op het nemen van tal van maatregelen, waarvan de verwezenlijking noodwendig eene aanzienlijke verhooging der begrooting ten gevolge zou hebben.

Zoo wordt in het onderwerpelijke Verslag onder meer gewezen op het volgende:

- schadeloosstelling aan onbemiddelde ouders van dienstplichtigen;
- pensionneering van tijdelijke opzichters en teekenaars bij de genie;
- soldijverhooging bij de infanterie;
- verhooging van het daggeld voor het verrichten van corvée-diensten;
- verhooging van de bezoldiging der ziekenoppassers;
- verbetering van de financieele positie der administrateurs van de militaire hospitalen:
- toekenning van aanspraak op vrije geneeskundige verzorging aan miliciens, die, met verlof zijnde, ziek worden;
- loonsverhooging voor burgerwerklieden in de militaire bakkerijen en voor de mindere geëmployeerden in de centrale magazijnen;
- verdere verbetering van de positie de marechaussees.

Wilde de ondergeteekende aan al deze wenschen te gemoet komen, het zou niet te betwijfelen vallen, of het eindcijfer der begrooting zou met eenige tonnen gouds stijgen.

De grief dat bij het samenstellen der Oorlogsbegrooting niet de gewenschte zuinigheid is betracht, acht de ondergeteekende, mede gelet op het bovenstaande, in geen deele gerechtvaardigd.

Wel is waar is het eindcijfer der voorgestelde begrooting hooger dan het voor het loopende dienstjaar toegestaan bedrag, (door de nevensgaande Nota van Wijzigingen stijgt het met *f* 9231, maar wordt het feitelijk verminderd met een bedrag van *f* 16.769, aangezien de daarbij op het art. 12*bis* uitgetrokken som van *f* 26.000 in werkelijkheid geene verhooging is, zooals, bij de toelichting van dat artikel, hierna blijken zal) doch — gelijk reeds in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt — is de stijging der uitgaven het gevolg deels van alleszins wenschelijke en geen uitstel duldende hervormingen, deels van hoogere ramingen, welke onafhankelijk zijn van den wil van den Minister van Oorlog.

In welke opzichten, naar de meening van de in het Voorloopig Verslag bedoelde vele leden, de ondergeteekende bij het ontwerpen der begrootingen meerdere zuinigheid zou hebben kunnen betrachten, wordt — behalve ten aanzien van een drietal punten van meer ondergeschikten aard, welke het totaal bedrag de Oorlogsbegrooting niet noemenswaard verhoogden — alleen gewezen op één maatregel van grooten omvang, welke vermeend wordt niet strikt noodzakelijk te zijn, n.l. de verlenging van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte voor den tijd van zes weken.

De redenen waarom de ondergeteekende gemeend heeft gelden voor het nemen van den hierbedoelden maatregel — welke eene uitgaaf van omstreeks *f* 59,500 zal vorderen — te moeten aanvragen, zijn hierna, bij de beantwoording der in het Voorloopig Verslag tegen de meergemelden maatregel aangevoerde bezwaren, nader uiteengezet.

Wat nu betreft de drie bovenbedoelde punten van meer ondergeschikt belang, zij het navolgende opgemerkt.

Het is niet geheel juist, dat de overplaatsing van den kapitein-secretaris der Permanente Militaire Spoorwegcommissie bij den generalen staf de begrooting met *f* 900 zal bezwaren. Immers de toelage van dien kapitein, ad *f* 300, op artikel 62 van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1899 uitgetrokken, komt te vervallen, zooals bij artikel 65 der ontwerp-begrooting is toegelicht, en de verhooging bedraagt derhalve *f* 600.

Wat de beweegreden van den hier voorgestelden maatregel betreft, moge het volgende worden aangevoerd.

Uit den aard der zaak is als hoofdtak van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie te beschouwen de voorbereiding en de regeling van het militair vervoer bij de mobilisatie en de concentratie van het leger, zooals die door den chef van den generalen staf, ingevolge de beslissing van den Minister van Oorlog, zijn ontworpen.

Het is dus noodzakelijk, dat er tusschen de commissie en den generalen staf een nauwe band besta, en dit wordt dan ook bereikt, door in vredetijd officieren van dat dienstvak als militaire leden van de genoemde commissie te doen optreden. Maar in oorlogstijd, als dezen officieren een gewichtige en veel omvattende taak wacht, wordt hunne werkzaamheid als lid der commissie natuurlijk beperkt. Daar het juist in die omstandigheden van groot belang is, dat de hierboven bedoelde band tusschen den generalen staf en de Permanente Militaire Spoorwegcommissie blijft gehandhaafd, is het noodzakelijk gebleken, den secretaris dezer commissie, die in oorlogstijd voor die betrekking geheel beschikbaar blijft, tot gemeld dienstvak te doen behooren.

De uitbreiding van de werkzaamheden bij de IVde afdeling van het Departement van Oorlog is niet plotseling doch langzamerhand ontstaan, als gevolg eensdeels van den steeds vermeerderden aanmaak van artillerie-behoefden in het binnenland, anderdeels van de toenemende bemoeienis van het legerbestuur met de uitvoering van bepalingen in onze wetgeving, in de eerste plaats met die betreffende de Hinderwet en de Veiligheidswet. Daarbij mogen niet buiten rekening worden gelaten de voortdurend toenemende omvang van de werkzaamheden voor de verstrekking van artillerie-behoefden

aan andere Departementen van algemeen bestuur, enz., en de velerlei arbeid als gevolg van de vestiging van een groot deel der artillerie-inrichtingen aan de Hembrug en het daarmede gepaard gaande verhoogde productievermogen van die inrichtingen.

Aanvankelijk is gepoogd zonder toevoeging van nieuw personeel in de vermeerdere werkzaamheden te voorzien, maar toen dit op den duur niet mogelijk bleek, is in de leemte in den loop van dit jaar voorzien door detachering van een officier. Op den duur kan die officier echter niet bij het korps waartoe hij behoort, worden gemist, terwijl de aard der werkzaamheden toch de deelneming daaraan door een kapitein der artillerie noodig maakt. Overplaatsing van dien officier bij den staf van het wapen is derhalve onvermijdelijk.

Zoals terecht werd opgemerkt, bekleedt een der kapiteins, werkzaam aan de Topographische Inrichting, reeds lang de betrekking van onder-directeur van gemelde inrichting. Maar juist de omstandigheid, dat hij dien belangrijken werkkring reeds geruimen tijd op hoogst lofwaardige wijze heeft vervuld, gaf aanleiding tot het voorstel om — ook al is de werkkring dezelfde gebleven — de hem toegekende toelage ad *f* 200 met *f* 200 te verhoogen en dus op *f* 400 te brengen.

Verkorting van eerste-oefeningstijd. Vermits de rapporten omtrent de geoeffendheid der lichting van 1899, na een diensttijd van 8 maanden, den ondergeteekende eerst hebben bereikt, kort voor de onderteekening dezer Memorie, is het hem niet mogelijk geweest daarvan reeds nu voldoende kennis te nemen.

Bij de mondelinge behandeling der begrooting hoopt hij evenwel de gevraagde mededeelingen te kunnen verstrekken.

Aangezien de zakelijke inhoud der rapporten betreffende de geoeffendheid van de miliciens der lichting van 1898 reeds door den ondergeteekende volledig werd medegedeeld in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 20 December 1898 (*Handelingen* 1898—1899, bladz. 664 en 665) kan, naar het hem voorkomt, de overlegging daarvan aan de Kamer geen nut opleveren en derhalve achterwege blijven, ook om aan den vertrouwelijken aard dier rapporten geen afbreuk te doen.

Juist deze is, naar de zienswijze van den ondergeteekende, een waarborg voor de onbevangenheid van het oordeel der verschillende autoriteiten, die bij deze aangelegenheid zijn betrokken.

Dit geldt evenzeer voor de rapporten betreffende de lichting van 1899.

Afschaffing der dienstvervanging. Op de vraag, of men dit jaar reeds heeft kunnen bemerken dat de meer ontwikkelde elementen, die ten gevolge van de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervanging in het leger zijn opgenomen, tot verheffing van het peil van den troep bijdragen, kan slechts worden geantwoord, dat den ondergeteekende dienaangaande nog geen gegevens ten dienste staan.

Scheiding der militaire intendance en der militaire administratie. Ten vorigen jare werd bij de openbare beraadslaging over het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting, door den ondergeteekende een overzicht gegeven van de taak, welke thans aan het dienstvak der militaire administratie is opgedragen.

Daaromtrent moge, naar aanleiding van de door sommige leden gemaakte opmerking, alsnog het volgende worden aangeteekend.

De kwartiermeesters zijn belast met het doen van de betalingen en met de boekhouding bij de korpsen. De betalingen bepalen zich tegenwoordig hoofdzakelijk tot de traktementen, soldijen en verdere geldelijke vergoedingen van het personeel, dat bij de korpsen dienst doet, tot de uitgaven voor de huishouding der korpsen en tot enkele uitgaven, waarvan de betaling door het Departement van Oorlog aan de korpsadministratiën wordt opgedragen.

Aan de kwartiermeesters is dus het geldelijk beheer opgedragen van een betrekkelijk klein gedeelte der bij de begrooting toegestane sommen.

De voornaamste uitgaven voor voedingsmiddelen en na 1 Januari a.s. ook die voor kleeding en uitrusting der troepen, worden toch door de Rijksbetaalmeesters betaald, nadat die vorderingen door de Algemeene Rekenkamer zijn verevend, dat wil zeggen deugdelijk bevonden en als een schuld van het Rijk erkend, terwijl door de betaalmeesters bovendien nog belangrijke sommen worden betaald, o.a. wegens traktementen van officieren zonder troepen, en

voor geleverde fourage aan de bereden korpsen, welke na de betaling worden verevend.

De kwartiermeesters vormen slechts één der verschillende categorieën van officieren en ambtenaren, die betalingen doen ten laste van het Departement van Oorlog. Zij doen daarvan verantwoording door middel van de driemaandelijksche afrekening van de korpsen met 's Rijks schatkist.

Na splitsing van het dienstvak der militaire administratie in twee dienstvakken, zou de toestand, wat het geldelijk beheer bij de korpsen betreft, worden als volgt.

Alle kapiteins-kwartiermeesters zouden secretarissen blijven van hoofdadministratiën en alle bij gedetacheerde onderdeelen dienstdoende luitenant-kwartiermeesters secretarissen van raden van administratie.

De chef van het korps kwartiermeesters zou aan die kapiteins en luitenanten geene bevelen kunnen geven, want zij zouden niet onder zijne bevelen dienen, maar — evenals nu — onder de bevelen van de commandeerende officieren der korpsen waarbij zij waren ingedeeld of gedetacheerd.

De contrôleurs van de inwendige administratiën der korpsen zouden voortgaan met de kassen van de kwartiermeesters en de boekhouding der korpsen te contrôleeren.

Het onderzoek der driemaandelijksche afrekeningen van de korpsen met 's Rijks schatkist zou bij het Departement van Oorlog moeten blijven berusten, omdat de sommen, welke de korpsen uit 's Rijks schatkist ontvangen, verstrekt worden ter verantwoording van den Minister en die verantwoordelijkheid de noodzakelijkheid medebrengt, de korpsafrekeningen bij zijn Departement te doen onderzoeken.

Voor den chef van het korps kwartiermeesters zou dus geen ander werk overblijven dan de behandeling van de verslagen van de contrôleurs van de inwendige administratie der korpsen, voor zoover die verslagen behandeling vereischen, en de overplaatsingen en voordrachten tot bevordering van het personeel van het korps.

De kwartiermeesters zijn niet uitsluitend beheerders van kassen, maar tevens verplegingsofficieren. Bij de wettelijke regeling betreffende hunne opleiding is hiermede rekening gehouden.

Het korps intendanten is te klein om den dienst der verpleging in zijn geheel te leiden en uit te voeren, en met het oog hierop zijn de kwartiermeesters, bij de tegenwoordige organisatie, niet alleen in tijd van oorlog, maar ook in vreedstijd, voor den dienst der verpleging onmisbaar.

Werd het dienstvak der militaire administratie gesplitst in twee dienstvakken, ieder met een eigen chef, dan zou het dagelijksch toezicht van de kwartiermeesters over de verplegingsinrichtingen noodwendig moeten ophouden. Dit toezicht zou evenmin rechtstreeks kunnen worden uitgeoefend door de intendanten en het gevolg van de splitsing zou dus moeten zijn, dat het beheer van die inrichtingen niet meer zou kunnen blijven opgedragen aan gepensioneerde onderofficieren, die daarvoor eene toelage genieten, maar dat daarvoor personen zouden moeten worden aangewezen, aan wie dat beheer, onder de onmiddellijke bevelen van de intendanten, geheel zou kunnen worden toevertrouwd.

Hunne belooning zou geëvenredigd moeten zijn aan hunne verantwoordelijkheid en de uitgaven voor de bezoldiging van de beheerders dier inrichtingen (pl.m. 100 in getal) zouden daardoor belangrijk stijgen.

In de voorafgaande beschouwingen meent de ondergeteekende voldoende te hebben aangetoond:

1°. dat de instelling van een korps kwartiermeesters, als een afzonderlijk dienstvak, met een eigen chef, geene verandering zou kunnen brengen in het geldelijk beheer bij het leger;

2°. dat eene splitsing van het dienstvak der militaire administratie in twee dienstvakken, noodzakelijk tot hoogere uitgaven zou leiden.

Aangezien de controle over het kasbeheer van de kwartiermeesters en over hunne boekhouding niet geschiedt door de intendanten, maar door de hierboven bedoelde contrôleurs, meent de ondergeteekende, als antwoord op de te dier zake door enkele leden gestelde vraag, te mogen mededeelen, dat voor de juistheid van hetgeen die leden daaromtrent hebben vernomen, geen grond schijnt te bestaan.

Militaire pensioenraad. Ten aanzien van de hier gestelde vraag diene, dat

de wetsontwerpen op de pensionneering en de bevordering sedert 19 September jl. in overweging zijn bij den Raad van State.

Pensioenfonds voor weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier. Het onderzoek naar de mogelijkheid van de oprichting van een pensioenfonds als hierbedoeld is nog niet afgeloopen. In overleg met den deskundige, wiens advies nopens de onderwerpelijke aangelegenheid werd ingeroepen, zijn tal van gegevens verzameld, welke ter beoordeeling moesten dienen van de grondslagen, waarop het fonds zou moeten rusten. Aan het verzamelen dier gegevens waren eigenaardige moeilijkheden verbonden en een geruime tijd werd er door in beslag genomen. Eerst in September jl. konden zij in handen worden gesteld van bedoelden deskundige, die daarin aanleiding vond, om den ondergeteekende, juist dezer dagen, in overweging te geven, eene commissie in het leven te roepen ter verdere bewerking van die gegevens en ter formuleering van voorstellen, daarmee verband houdende.

De ondergeteekende, zich met dat denkbeeld kunnende vereenigen, is daaromtrent thans in overleg getreden met zijne ambtgenooten van Marine en van Koloniën. Resultaten kunnen dus uit den aard van de zaak voorshands nog niet worden medegedeeld. Maar het bovenstaande zal, naar de ondergeteekende vertrouwt, der Kamer de overtuiging schenken, dat de Regeering hare aandacht op deze zaak gevestigd houdt.

Zondagrust. Aangenaam was het den ondergeteekende te ontwaren, dat zijn streven om de Zondagrust zooveel mogelijk te bevorderen van de zijde van sommige leden werd erkend. Hij wenscht in deze richting voort te gaan, maar hij moet doen opmerken, dat niet alle werkzaamheden op Zondag achterwege kunnen blijven. Zoo o.a. corvéeën tot bevordering van de reinheid der kazernes, welke ook op Zondag, zij het dan ook op beperkte schaal, voortgang moeten hebben. Waar hem mocht blijken, dat onnoodige werkzaamheden op Zondag worden verricht, zal hij niet verzuimen daaraan een einde te maken.

Het medegedeelde omtrent eene paardeninspectie, in den afgeloopen zomer in eene gemeente in Gelderland op Zondag gehouden, is juist, maar — zooals te recht van andere zijde werd opgemerkt — het geval heeft plaats gehad tijdens de manoeuvres, als wanneer voor dergelijke inspectiën, welke met het oog op den gezondheidstoestand der paarden niet achterwege kunnen blijven, alleen de rustdagen, waartoe ook de Zondag behoort, beschikbaar zijn.

Intusschen is daarbij met de godsdienstige belangen van den troep rekening gehouden. In het ter zake betrekkelijk artikel van het Voorschrift tot het houden van veldmanoeuvres, waarbij de hierbedoelde aangelegenheid is geregeld, is namelijk het volgende bepaald.

„Inspectiën over paarden, uitbetaling van soldij en in het algemeen alle zoodanige diensten, welke op Zon- en feestdagen voortgang moeten hebben, zullen met het oog op de wenschelijkheid om alle militairen in de gelegenheid te stellen de voormiddaggodsdiensstoefening hunner gezindte bij te wonen — vóór 9 uur des voormiddags of na 12 uur 's middags plaats vinden.”

Het is den ondergeteekende gebleken, dat in het hierbedoelde geval ook dienovereekomstig is gehandeld.

Reizen op Zondag. Ten aanzien van de vraag, of het niet mogelijk zou zijn om aan de miliciens, die tegen het reizen op Zondag gemoedsbezwaren hebben, en aan wie verlof wordt gegeven om op Zaterdag en Zondag uit het garnizoen afwezig te zijn, toe te staan om, in gevallen waarin de belangen van den dienst dit toelaten, eerst des Maandagsmorgens terug te keeren, deelt de ondergeteekende mede, dat hij geene vrijheid kan vinden hieromtrent bepalingen in het leven te roepen.

Het gevolg van dergelijke bepalingen zou toch zijn, dat zoodanige gunst zou moeten worden uitgestrekt tot allen, die voor het hierbedoelde verlof in aanmerking komen wier aantal zeer aanzienlijk kan wezen.

Dit zou voor den morgendienst op Maandag belangrijke nadeelen na zich slepen, en het belang van den dienst verzet zich dan ook tegen bepalingen als de gewenschte.

Wat nu betreft de klacht, dat de verleende verloven zoo kort zijn, deelt de ondergeteekende geheel het gevoelen in het Voorloopig Verslag uitgedrukt, dat het moeilijk is na te gaan of door de miliciens van een eenigszins langer verlof wel het juiste gebruik wordt gemaakt, terwijl bovendien de verkorte

eerste-oefeningstijd een langduriger afwezigheid van de miliciens niet gedooft. Hierbij moge er nog op worden gewezen, dat langduriger verlof steeds wordt verleend, wanneer gegronde, behoorlijk gestaafde redenen, zooals dringende familie-omstandigheden, dit noodzakelijk maken.

Houden van Godsdienstoefening. De vraag, of het mogelijk ware geweest, ware geweest dezen zomer in het kamp te Milligen eene godsdienstoefening voor de militairen in het kamp te houden, wordt door den ondergeteekende toestemmend beantwoord.

Met het oog echter op de omstandigheid dat in den duur van den kamp-tijd slechts één Zondag was begrepen, heeft hij de noodzakelijkheid van het nemen van bedoelden maatregel niet ingezien en het voldoende geacht dat aan de gekampeerde militairen der verschillende gezindten gelegenheid werd gegeven, desverlangd de godsdienstoefening in de nabijgelegen kerken bij te wonen.

Sergeanten, bestemd om de plaats van luitenant te vervullen. De ondergeteekende moet bepaaldelijk ontkennen, dat er eene onbillijkheid in zou gelegen zijn, dat de hierbedoelde sergeanten en wat hun soldij en wat hun pensioen betreft, bij de sergeant-majors achterstaan. Zooals ook reeds ten vorigen jare op bladz. 9 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1899 werd aangeteekend, moeten zij, die tot sergeant-majoor wenschen te worden aangesteld, voldoen aan 2 examens, een examen A, gelijkstaande met dat, waaraan door onderofficieren moet worden voldaan om voor de betrekking van sergeant, bestemd om de plaats van een luitenant te vervullen, in aanmerking te komen, en bovendien een examen B (zie bladz. 31 van den Grondslag van het onderrecht bij het wapen der infanterie), waaruit hun geschiktheid voor den administratieven werkring moet blijken.

Waar dus aan de hierbedoelde sergeanten lager eischen worden gesteld dan aan de sergeant-majors, kan er geen onbillijkheid in gelegen zijn dat soldij en pensioen voor beide categorieën van onderofficieren ongelijk zijn.

Geldt het vorenstaande meer bepaaldelijk voor het wapen der *infanterie*, — ten opzichte van dezelfde categorie van onderofficieren bij het wapen der *artillerie* — de ten deze in het Voorloopig Verslag bedoelde vuurleiders — is bij onderzoek gebleken: dat hun dienst in den regel vroegtijdig is afgelopen en daardoor ook veel aangenamer is dan die van den sergeant-majoor, administrateur der compagnie, wiens administratieve arbeid hem vaak tot 's avonds laat bezighoudt; voorts dat de betrekking van vuurleider een zeer begeerde is, hetgeen ook blijken kan uit het feit, dat bij voortdurend méér aspiranten voor die betrekking gevonden worden, die aan de daarvoor gestelde eischen voldaan hebben of zich voor de daarvoor te houden examens aanmelden, dan geplaatst kunnen worden of zouden kunnen worden. Overigens is van mindere tevredenheid over de soldij der vuurleiders bij den troep zelve nimmer iets gebleken, hetgeen trouwens niet te verwonderen is, als men nagaat, dat een sergeant-majoor-titulair-vuurleider bij de vesting-artillerie, na 6jarigen dienst als zoodanig, zelfs 5 cent per dag aan soldij méér geniet dan een administratief sergeant-majoor bij eerste aanstelling.

Discipline in het leger. Het hierbedoelde ingezonden stuk in het *Nieuws van den Dag* van 26 Augustus l.l. heeft ook de aandacht van den ondergeteekende getrokken, en hem aanleiding gegeven ter zake een onderzoek te doen instellen.

Hij kan dan ook aan de Kamer mededeelen dat, blijkens den uitslag van het onderzoek, de in de courant gegeven voorstelling niet juist was.

Ware deze wel juist geweest, dan zouden zeer zeker de noodige maatregelen zijn genomen om dergelijk optreden in het vervolg te voorkomen.

Verkoop van sterken drank in de cantines. Het in het Voorloopig Verslag bedoelde artikel in de September-aflevering van het maandschrift *De Wegwijzer* was den ondergeteekende bekend. Van dit artikel werd door hem met belangstelling kennis genomen. De schrijver stelt zich daarbij evenwel op het standpunt van geheel onthouding van gebruik van sterken drank en de ondergeteekende wenscht er op te wijzen dat dit doel, door verbod van drankverkoop in cantines, niet zou worden bereikt. Zoodanig verbod toch zou het gebruik van sterken drank buiten de cantines niet voorkomen. Integendeel er zou reden zijn om te vreezen, dat het gebruik buiten de kazernes, waarop

geen controle mogelijk is, zou toemenen. Het toezicht, dat thans op dit gebruik in de cantines bestaat, zou met het bedoelde verbod verloren gaan en om deze redenen ziet de ondergeteekende geen heil in het nemen van de in het Verslag aanbevolen proef.

In verband met het vorenstaande kan hij geene aanleiding vinden om verandering te brengen in den bestaanden toestand.

Te zware straffen. Het eerste geval, hetwelk wordt aangehaald, ten bewijze dat de straffen, aan militairen opgelegd, dikwijls te zwaar zijn, is den ondergeteekende niet bekend.

Het in de tweede plaats medegedeelde geval is hem wel bekend, doch te dien aanzien zij opgemerkt, dat de reden van de straf niet geheel juist is medegedeeld.

Ondertusschen wil de ondergeteekende hier de opmerking niet achterwege houden, dat hij niet voornemens is, zich meer dan hoog noodig blijkt, te mengen in dergelijke strafzaken, immers, wanneer een militair zich over eene hem opgelegde straf bezwaard vindt, dan geeft art. 15 van de Rechtspleging bij de Landmacht hem de middelen aan de hand om wijziging daarvan te erlangen.

Weekdienst van gehuwde onderofficieren. In de reglementen op den inwendigen dienst bij de onbereden wapens is voorgeschreven, dat de sergeant van de week, zoo hij buiten de kazerne woont, gedurende zijn weekdienst in de kazerne moet logeeren. Hem zal evenwel gelegenheid worden gegeven om bij zijn gezin zijn middagmaal te gebruiken.

Bij de bereden wapens mogen de onderofficieren van de week de kazerne niet verlaten dan met toestemming van den opperwachtmeester van het eskadron of de batterij en van den adjudant-onderofficier of opperwachtmeester van de week. Zij gebruiken het middagmaal bij hun gezin en houden als regel nachtverblijf in hun woning.

De adjudanten-onderofficier moeten — zoo eenigszins mogelijk — in de kazernes wonen. Wonen zij buiten de kazerne, dan mogen zij die verlaten om bij hun gezin te middagmalen en te ontbijten en mogen zij den nacht in hunne woning doorbrengen.

Deze laatste bepaling is voor de enkele adjudanten-onderofficier, die buiten de kazerne wonen, voorgeschreven, omdat in den regel de weekdienst om de andere week door hen moet worden waargenomen; terwijl die tusschenruimte voor de overige onderofficieren steeds eenige weken bedraagt.

Ontheffing van dienst van kostwinners. Tegen de meening van enkele leden als zou de bepaling van het derde lid van art. 127 der Militiewet niet op de juiste wijze zijn toegepast en veelal te gemakkelijk zijn aangenomen, dat een ingelijfde bij de militie voor het gezin waartoe hij behoort of waarin hij is opgenomen, niet onmisbaar is, is niets te zeggen — althans het is moeilijk hare onjuistheid te bewijzen — zoolang de gevallen, welke die meening zouden moeten staven, niet worden beschreven.

Betreffende de toepassing van bedoelde wetsbepaling ten aanzien van ingelijfden bij de militie te land voor de lichting van 1899 kan worden medegedeeld, dat 258 aanvragen, om ontheffing van den werkelijken dienst werden behandeld, waarvan 20 aanvragen buiten overweging konden blijven, omdat de daarbij betrokken lotelingen nog niet tot den dienst waren aangewezen. Aan 34 lotelingen werd de gevraagde ontheffing verleend, terwijl aan 64 lotelingen die ontheffing vroegen, werd te kennen gegeven, dat zij uitstel van eerste-oefening konden erlangen. Door 40 hunner werd dientengevolge uitstel gevraagd en verkregen.

Schadeloosstelling van onbemiddelde ouders en bezoldiging van dienstplichtigen. Met betrekking tot de reeds meermalen besproken denkbeelden om onbemiddelde ouders van dienstplichtigen van Staatswege schadeloos te stellen en om hen, die hun dienstplicht vervullen, daarvoor, evenals in België geschiedt, te betalen, is de ondergeteekende nog steeds van gevoelen dat dergelijke denkbeelden gezette overweging verdienen bij de behandeling van eene nieuwe wettelijke regeling van den dienstplicht, in welk gevoelen blijkens de tweede zinsnede van deze paragraaf door andere leden in de Tweede Kamer wordt gedeeld.

De leden door wie de zoeven genoemde denkbeelden op de bekende gron-

den werden bepleit, konden uit het bij Koninklijke boodschap van den 14den October 1899 aan de Tweede Kamer der Staten ter overweging aangeboden ontwerp van wet tot nadere wijziging en aanvulling van de wet betreffende de nationale milicie en van daarmede in verband staande wetten, hebben ontwaard, dat de Regeering, die ook deze aangelegenheid gezet heeft overwogen, geen voorstel tot invoering van bedoelden maatregel in het wetsontwerp heeft opgenomen.

Indeeling van miliciens in de verschillende korpsen. Nu enkele leden, naar wier oordeel bij de indeeling van de miliciens in de verschillende korpsen niet altijd de vereischte onpartijdigheid wordt betracht, in gebreke zijn gebleven, de feiten te vermelden, waarop zij hun oordeel gronden, kan niet worden nagegaan of hunne zienswijze wel juist is.

Uit de beide vragen, onder nevensvermeld opschrift gedaan over de indeeling van ingelijfdcn bij de milicie te land bij een korps en een garnizoen naar hunne keuze, schijnt te moeten worden afgeleid, dat de meening bestaat als zouden er twee categorieën zijn van militieplichtigen die aanspraak kunnen doen gelden op inlijving bij het gewenschte korps en plaatsing in het gevraagde garnizoen, namelijk, zij die voldoen aan eischen ingevolge de Militiewet bepaald, en zij die aan het voorbereidend militair onderricht hebben deelgenomen. In verband hiermede wordt de aandacht er op gevestigd, dat ingevolge de bepaling van de tweede zinsnede van art. 120 der Militiewet, de lotelingen die aan, bij Koninklijk besluit, te stellen eischen van militaire bekwaamheid voldoen, voor zoover zij daartoe geschikt bevonden zijn en dit met de belangen van den dienst is overeen te brengen, worden ingelijfd bij het korps en geplaatst in het garnizoen hunner keuze. Die eischen van militaire bekwaamheid zijn omschreven in het Koninklijk besluit van 5 September 1898 (*Staatsblad* N°. 207). Uit de verdere bepalingen van dat besluit en van de ter uitvoering daarvan gegeven ministerieele beschikking van 3 October 1898, n°. 55 (*Recueil Militair*, blz. 675) volgt, dat de ten deze vereischte militaire bekwaamheid wordt geacht te zijn verkregen door hen die in het bezit zijn gesteld van een daarvoor vastgesteld getuigschrift model W. Alleen de houders van dit getuigschrift, en geen andere lotelingen, hebben, onder het daarvoor bij de wet gemaakt voorbehoud, aanspraak op indeeling naar hunne keuze, om het even of de vereischte militaire bekwaamheid is verkregen bij het voorbereidend militair onderricht, dan wel op andere wijze.

Na dit tot recht begrip der zaak te hebben vooropgesteld, kan de ondergeteekende naar aanleiding en ter beantwoording van de beide gedane vragen het navolgende mededeelen.

Noch de invoering van den persoonlijke dienstplicht, noch de zooveen vermelde bepaling van de Militiewet, hebben moeilijkheden doen ondervinden bij de indeeling voor de bereden korpsen.

Alle houders van het getuigschrift zijn ingedeeld kunnen worden daár waar zij dit, hetzij in de eerste, dan wel in de tweede plaats, wenschten.

Bij het Departement van Oorlog werden nog ontvangen 436 verzoeken voor lotelingen van de lichting van 1899 om plaatsing bij een bepaald korps, aldus verdeeld over de verschillende wapensoorten: infanterie 96, cavalerie 168, bereden artillerie 71, vesting artillerie 38, torpedisten 3, genie 58, pontonniers 2.

Aan bijna al deze verzoeken kon worden voldaan. Evenzoo is geschied ten aanzien van de verzoeken om indeeling bij een bepaald korps, rechtstreeks aan de provinciale-adjudanten gericht. Vandaar dan ook dat een van de provinciale-adjudanten in zijn verslag betreffende de indeeling van genoemde lichting kon vermelden, o. a. dat alle 95 lotelingen, door de provincie aan bereden korpsen te leveren, op eigen verzoek bij een van die korpsen werden ingedeeld.

Bevoorrechtiging van groote steden. Er zijn inderdaad bij het 5de bataljon van het 7de regiment infanterie te Naarden, 7 miliciens-korporaals herkomstig van de onderdeelen van het korps te Amsterdam in garnizoen, aangesteld. De hiervoor in het Voorloopig Verslag opgegeven reden is echter niet volkomen juist. De bedoelde miliciens uit Amsterdam zijn anderen uit Naarden niet voorgegaan omdat zij vroeger aan het voorbereidend militair onderricht hadden deelgenomen, maar omdat zij in het bezit waren van het getuigschrift model W, waarvan hiervoren werd gewaagd.

Ingevolge § 17 van de regeling van het voorbereidend militair onderricht — welke regeling is opgenomen in het bij brief van 17 Mei 1899 door den ondergeteekende aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal toegezonden Verslag betreffende dat onderricht in het wintertijdperk van 1898/1899 gegeven — moeten lotelingen die op het tijdstip hunner inlijving bij de militia in het bezit zijn van het getuigschrift model W, vóór andere lotelingen hunner lichting in aanmerking komen voor de opleiding tot een graad, indien het korps, waarbij zij zijn ingelijfd, een onderdeel is van het wapen voor welks dienst zij voorbereidend onderricht genoten en zij ook in andere opzichten voor die opleiding de noodige geschiktheid bezitten.

Deze bepaling is de oorzaak van het voorgevallene, maar aan het denkbeeld van bevoorrechtiging van de groote steden geheel vreemd en heeft geen ander doel dan om de hoogste uitkomsten te verkrijgen welke met de opleiding van militiekader te bereiken zijn. Dit moge ook aan de leden die anders hebben beweerd, duidelijk worden door de hierna volgende uiteenzetting.

Zal de vorming van militiekader tot de bereikbare uitkomsten leiden, dan moeten de daarvoor geschikte elementen hoe eer hoe beter den recruitentijd achter zich hebben, opdat met de opleiding tot den korporaalsgraad zoo spoedig mogelijk na de opkomst onder de wapenen kunne worden aangevangen. Alleen zoodoende toch wordt — gelet op den totalen duur van den eerste-oefeningstijd — voor de zoo noodige *practische* vorming in den *verworven* graad de vereischte tijd gewonnen en bovendien gelegenheid verkregen ter opleiding van de best aangelegden tot hooger en tot den sergeantsgraad.

In verband daarmee is het ter bereiking van deze uitkomsten dienstig, dat bij de keuze van hen die tot een graad zullen worden opgeleid, de bezitters van het getuigschrift voorgaan, omdat niet op redelijken grond te betwijfelen valt, dat de houders van het getuigschrift W in het algemeen van ten minste even goeden aanleg zijn voor kaderopleiding als de overige miliciens, en dat voorts die getuigschrifthouders met zoodanigen graad van vóroefening — theoretisch en practisch — onder de wapenen komen, dat voor hen het recruitentijdperk aanmerkelijk kan worden bekort.

Ten aanzien van het eerstgezegde is betoog overbodig. Er kan toch geen enkele reden bestaan, waarom juist de minst welgestelde jongelieden, ook in physieken en intellectueelen zin, zouden deelnemen aan het voorbereidend militair onderricht. Veeleer bestaat er grond voor een tegenovergesteld gevoelen. Want opoffering van welken aard ook — en opoffering vordert het volgen der locale oefeningen steeds en niet zelden in beduidende mate — getroosten zich in het algemeen voornamelijk de lichamelijke en geestelijke meer ontwikkelen; de in die opzichten minder begunstigen zijn veelal gemakzuchtig of onverschillig. Bovendien hebben de aan het getuigschrift verbonden voordeelen uit hunnen aard voornamelijk aantrekkingskracht voor, en worden mitsdien in het bijzonder begeerd en verworven door de maatschappelijk (geestelijk) welgestelden. Niet minder geschikt, doch gemiddeld gelijk of beter van aanleg dan de overige miliciens zijn daarom voor kaderopleiding de houders van het getuigschrift W. Evenzeer staat het vast, dat voor de houders van dat getuigschrift de duur van het recruitentijdperk aanmerkelijk kan worden bekort. Wie dat in twijfel trekken zou, moet óf geen vertrouwen hebben in den ernst en de toewijding van het personeel dat het voorbereidend militair onderricht leidt en geeft, óf het mogelijk achten, dat de met kennis en ijver gedurende twee achtereenvolgende wintertijdperken volbrachte opleidingsarbeid eenvoudig verloren gaat. Het eerste zou dwaling zijn en miskenning tevens van de lofwaardige wijze waarop officieren en onderofficieren hunne taak bij het voorbereidend militair onderricht opvatten en volbrengen. De zoo belangrijke arbeid aan de volksweerbaarheid door locale oefening vindt in allen die daarbij als onderwijzer betrokken zijn, waardige arbeiders. Natuurlijk hebben niet allen gelijk talent als onderwijzer en die ongelijkheid zal in de uitkomsten van het onderricht terug te vinden zijn, maar ijver en toewijding zijn boven twijfel en schijnuitkomsten worden niet bejaagd. En wat het tweede alternatief aangaat, het mogelijk te achten dat deugdelijke arbeid van niet geringen duur zou kunnen verloren gaan, althans vruchteloos blijven, geene meening zou de bevestiging der practijk meer behoeven dan deze. En totdat die beschaming aller verwachtingen aan het licht zal getreden zijn, moet het bevorderlijk worden geacht aan goede en doelmatige kaderopleiding uit de

militie, wanneer tot die opleiding voorgaan houders van het getuigschrift W.

Aan bevoorrechting van groote steden is bij dat alles niet te denken. Den leden die in de toepassing van den maatregel bevoorrechting zien van de groote steden, is het vermoedelijk niet bekend, dat o. a. gedurende het winter-tijdperk 1899/1900 in niet minder dan 322 gemeenten voorbereidend militair onderricht wordt gegeven en dat er daaronder zelfs verscheidene worden aangetroffen met eene bevolking van minder dan 1000 zielen. De hierbij gevoegde voor de leden der Volksvertegenwoordiging gedrukte kaart geeft dienaangaande een overzicht. De doelmatige uitvoering, die aan de „Regeling” van het genoemde onderricht wordt gegeven, doet het regel zijn, dat iedere jongeling die zulks ernstig wenscht, óf in zijne woonplaats, óf in de nabijheid daarvan gelegenheid vindt zich te oefenen. En zelfs de in het Voorloopig Verslag bedoelde 7 miliciens van het garnizoen Naarden kunnen niet als uitzondering op dien regel gelden, want allen woonden, vóór hunne inlijving bij de militie, te Amsterdam. Zij hebben dus ruimschoots gelegenheid gehad in de plaats hunner inwoning het voorbereidend militair onderricht te volgen.

Houding van de miliciens op straat. Het is den ondergeteekende niet gebleken, dat van de zijde der militaire autoriteiten niet voldoende toezicht wordt gehouden op het gedrag der miliciens op straat, ook bij feestelijke gelegenheden. Waar militairen zich op ongebonden wijze in het openbaar gedragen, blijft als regel de straf daarvoor niet uit. Natuurlijk kunnen enkele gevallen voorkomen, waarin de schuldige zich buiten het oog van zijn meerdere of buiten het bereik van patrouilles weet te houden, maar de ondergeteekende is overtuigd, dat dit tot de hooge uitzonderingen zal behooren en dus niet veelvuldig voorkomt, zooals uit de hier geuite klachten zou moeten worden afgeleid.

Mocht hem uit bepaalde feiten blijken, dat het hier bedoelde toezicht te wenschen heeft overgelaten, dan zal hij zeker niet verzuimen daaromtrent een onderzoek in te stellen.

Vloeken. Hoewel de ondergeteekende niet zal ontkennen, dat het vloeken in dienst nog wel eens zal voorkomen, gelooft hij toch, dat bedoelde hebbelijkheid niet van zoo grooten omvang is, als uit de gemaakte opmerking moet worden afgeleid.

Hij kan echter de verzekering geven, dat, wanneer hem mocht blijken, dat voor het beteugelen van het hier bedoelde kwaad niet door de chefs wordt gewaakt, hij niet zal nalaten de noodige maatregelen ter zake te nemen.

Mededeelingen aan de pers. Naar aanleiding van het feit, dat door een der dagbladen de inhoud van een, van het Departement van Oorlog afkomstig en bij het Kabinet der Koningin en den Raad van State in behandeling geweest zijnd wetsontwerp is bekend gemaakt niet alleen vóór dat het gedrukt aan de leden der Tweede Kamer was toegezonden, maar zelfs vóór dat het door Hare Majesteit de Koningin bij Koninklijke boodschap aan de Kamer was aangeboden, heeft de Minister van Justitie op verzoek van den ondergeteekende een gerechtelijk onderzoek gelast.

Indien dat onderzoek tot eenig resultaat mocht leiden, zal, naar aanleiding van die uitkomst, moeten worden overwogen, welke maatregelen alsnog zouden kunnen worden genomen om voor het vervolg dergelijke feiten te voorkomen.

Of het nemen van die maatregelen op den weg van den ondergeteekende zal liggen, kan uit den aard der zaak voor het oogenblik niet worden beoordeeld.

Artikelen.

ISTE AFDEELING.

Veranderingen in het personeel der burgerlijke ambtenaren. Art. 2. De ondergeteekende moet hier herhalen wat hij in de Memorie van Toelichting op dit artikel gezegd heeft ten aanzien van eene vergelijking van de traktementen, ieder afzonderlijk, toegestaan voor 1899 en geraamd voor 1900; die vergelijking is onmogelijk wegens de vele veranderingen welke in den loop dezes jaars in het personeel van het Departement zijn voorgevallen. Hij kan wel een staat doen opmaken waarin cijfers naast elkander zijn gesteld, hij kan wel met een paar woorden in de kolom „Toelichtingen” iets aanteekenen, maar zowel het

een als het ander zou ontoereikende zijn om eene vergelijking mogelijk te maken, wanneer daaraan niet werd vastgeknoopt eene reeks van aanteekeeningen welke zóó in bijzonderheden afdalen, dat ze zouden vallen buiten den kring van zaken, waarmede de Kamer zich wenscht bezig te houden. Trouwens bij geen ander Departement van algemeen bestuur treedt de toelichting van het hier besproken artikel van het begrootingshoofdstuk in dusdanige bijzonderheden.

Dat de wijze waarop het bedrag van het artikel over de onderscheidene ambtenaren is verdeeld, de belangstelling van de Kamer wekt, wordt door den ondergeteekende zeer gewaardeerd; hij kan ook zijnerzijds aan de Kamer de verzekering geven, dat ook hij zelf steeds gaarne zijne bijzondere aandacht aan die verdeling wijdt. Maar hij meent toch de opmerking te mogen maken, dat, terwijl de verantwoordelijkheid, welke hij ten opzichte van die verdeling op zich voelt rusten, rekening moet houden met de aanspraken en de diensten van iederen ambtenaar, de belangstelling van de Kamer — naar de bescheiden meening van den ondergeteekende — ten volle bevredigd kan worden door de specificatie van de tractementen, welke gevonden wordt in de 4de kolom van den uitgewerkten en toelichtenden staat op art. 2.

De redenen van benoeming van nieuwe ambtenaren zijn geweest vacaturen, die een gevolg waren van het overlijden en het op hun verzoek eervol ontslag verkrijgen van ambtenaren, die bij het Departement werkzaam waren, en de eischen van den dienst.

Ten slotte is gevraagd, of de bewering, dat aan het Departement van Oorlog burgerlijke ambtenaren, die eene tamelijk hooge ambtelijke stelling innemen en dus eene vrij hooge bezoldiging genieten, zeer inferieur werk, zooals kopiëren, indiceeren, collationneeren, agendeeren, enz., verrichten, juist is. Deze vraag is, zooals ze daar, als door sommige leden gedaan, gesteld wordt, niet voor eene categorische beantwoording vatbaar. Immers, wat verstaan die leden onder „eene tamelijk hooge ambtelijke stelling?” Het bekleeden van een rang boven dien van commies? Welnu, dan kan het antwoord zeer kort zijn: de ambtenaren boven dien rang hebben genoeg te doen met administreerende, beoordeelende en redigeerende werkzaamheden dan dat zij zich zouden kunnen bezig houden met kopiëren, indiceeren, collationneeren of agendeeren. Mochten de bedoelde leden met „eene tamelijk hooge ambtelijke stelling” het oog hebben op de ambtenaren die den rang van commies bezitten, dan moet hun geantwoord worden dat ook al de commiezen van het Departement administreerenden, beoordeelenden of redactie-arbeid verrichten, met uitzondering van een tweetal ambtenaren van dien rang, namelijk de commies van het Departements-kabinet, die belast is met het openen van de ingekomen stukken en met het naar gelang van hunnen inhoud rangschikken van die stukken voor een van de tien agenda's welke dagelijks bij het Departement worden opgemaakt, en de commies, die hoofd is van den algemeenen index van het Departement; eerstgenoemde heeft nevens zijnen genoemden arbeid ook nog het agendeeren, indiceeren en collationneeren van stukken van geheimen of vertrouwelijk aard te verrichten; en het hoofd van den algemeenen index, die voor de stelselmatige verdeling en de juiste opvatting van den arbeid bij dien index heeft te zorgen en aan dengene die inlichtingen van den index hebben moet, hierbij diensten moet verleen, is verplicht ook zelf aan het indiceeren deel te nemen.

Behoudens de twee evengenoemde uitzonderingen, geschiedt het kopiëren, indiceeren, collationneeren en agendeeren bij het Departement door klerken en onderofficieren, alsmede door eenige adjunct-commiezen en een fortificatie-opzichter; het aantal adjunct-commiezen, die uitsluitend arbeid van dien aard doen, is echter zeer gering in verhouding tot het aantal ambtenaren van dien rang, die administreerenden of beoordeelenden arbeid of redactiewerk verrichten; de verhouding van het getal dezer laatsten tot dat van hen die den meer inferieuren arbeid verrichten is 20 tot 7; en zelfs onder de adjunct-commiezen, die met dergelijke inferieure werkzaamheden belast zijn, heeft een drietal ook een zelfstandigen werkkring naast die eenvoudiger taak te vervullen.

IIIde AFDEELING.

Traktementen van kapiteins voor speciale diensten. Art 10c. Met betrekking tot de hier gestelde vraag moet, evenals ten vorigen jare, een ontkennend antwoord worden gegeven.

Vermindering van het artikel. Art. 10. In verband met het votum van de Tweede Kamer, bij de behandeling van het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899, op 30 November jl. uitgebracht ten aanzien van het overbrengen van de directie der artillerie-inrichting van Delft naar Amsterdam, wordt het artikel, bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen, verminderd met f 1200.

Hierbij wordt opgemerkt, dat, aangezien de directie eerst met 1 Mei 1900 zou zijn overgegaan, de vermindering eigenlijk $\frac{2}{3}$ van f 1200 en dus 800 had moeten bedragen, maar dat de berekening in de ingediende begrooting abusievelijk voor het geheele jaar 1900 heeft plaats gehad.

IVde AFDEELING.

Reservekader. Aan de leden die hieromtrent eene vraag tot den ondergeteekende richtten, zij medegedeeld, dat de versterkte toeloop tot het reservekader, die sedert de invoering van de verplichte persoonlijke vervulling van den dienst bij de militie plaats vond, met de meeste belangstelling door hem is waargenomen. Waar toch de gunstige uitkomsten, die tot nu toe met de doelmatig geregelde opleiding van het reservekader werden verkregen (op 1 November jl., alzoo binnen 4½ jaar nadat de eerste kader-reservisten onder de wapenen kwamen, waren uit dat kader reeds benoemd 28 vaandrigs tot reserve-tweede-luitenant en bekleedden 64 den graad van vaandrig, 320 dien van reserve-sergeant en 476 dien van reserve-korporaal) eenerzijds het goede gehalte der uit genoemd kader gevormde reserve-aanvoeders waarborgt, is het van het meeste belang dat anderzijds de bedoelde versterkte toeloop zekerheid geeft, dat ook de gewenschte getalsterkte in elk der graden zal kunnen worden bereikt zelfs zonder dat zij wier dienstverband bij het reservekader is geëindigd, door geldelijk voordeel tot het sluiten eener nieuwe verbintenis worden geprikkeld. Zonder voorbehoud wordt daarom de in omvang toegenomen stroom naar het reservekader in het belang geacht van het leger.

In den zoeven met cijfers aangegeven gang der bevordering is tevens de beantwoording gelegen van de vraag, hoe de korpscommandanten denken over de bruikbaarheid en de practische geschiktheid van het reservekader. Want, gelijk reeds ten vorigen jare de Memorie van Antwoord in het licht stelde, ingevolge de ter zake bestaande voorschriften, wordt geen vrijwilliger van dat kader tot een graad bevorderd die dat niet verdient:

a. wegens gedrag, ijver en militaire geschiktheid;
en bovendien:

b. wegens het bezit van het theoretische en het practische getuigschrift van geschiktheid voor dien graad, welk laatstbedoelde getuigschrift uitsluitend kan worden verkregen door een examen, hetwelk bij het korps wordt afgelegd.

Gunstige bevorderingscijfers sluiten dus een gunstig oordeel der korpscommandanten in zich, óók omtrent de practische bekwaamheid van het reservekader, en dat te eer wijl bevordering uitsluitend geschiedt door of op voordracht van die hoofdofficieren. Dat verder het rapport van den hoofdofficier voor het reservekader en het daarbij gevoegd verslag van den voorzitter van een der examen-commissiën, ten vorigen jare als bijlage van de Memorie van Antwoord overgelegd, alleen spreken over de theoretische kennis van de geëxamineerde kaderreservisten is een natuurlijk gevolg van hetgeen hierboven reeds is aangestipt, namelijk, dat uitsluitend de korpscommandant bevoegd is tot het doen instellen van een onderzoek óók naar de practische geschiktheid voor bevordering, doch dat de bevoegdheid van den hoofdofficier voor het reservekader is beperkt tot het doen houden van examen voor de getuigschriften van theoretische geschiktheid voor hooger graden.

Den leden die, in verband met den reeds besproken sterkeren toeloop tot het reservekader, verscherping zouden wenschen van de toelatingsvoorwaarden, in dien zin, dat niet alleen aan proeven van theoretische kennis, maar ook van bedrevenheid en lichamelijke geoefendheid zou moeten worden voldaan, zij opgemerkt, dat de toeloop nog geenszins sterker is dan wenschelijk en dat geen enkele vrijwilliger voor het reservekader der infanterie en der vesting-artillerie is aangenomen, die niet had overgelegd en een bewijs van theoretische kennis en een getuigschrift van practische geoefendheid. De grenzen der eischen om dat getuigschrift te verwerven, die in het voorschrift

met voordacht ruim zijn gesteld, worden bij de toepassing echter op doelmatige wijze voortdurend uitgebreid, zoodat het thans reeds regel is, dat de kaderreservist uiterlijk binnen enkele weken nadat hij voor de eerste maal onder de wapenen is gekomen, geschikt is om aan alle oefeningen van den troep deel te nemen. En de meening als zouden de vrijwilligers van het reservekader met minder groot weerstandsvermogen hunne intrrede doen in het leger dan wenschelijk ware, vindt zeker geen steun in het feit, dat deze vrijwilligers in den regel hunnen dienstdtijd vervullen in de zomermaanden van 3 achtereenvolgende jaren, d.w.z. telkens weer in het tijdperk, waarin de oefeningen het krachtigste beroep doen op ieders weerstandsvermogen en het toch — voor zooveel ondergeteekende bekend — niet is gebleken, dat zij tegen de vermoedenissen niet bestand zouden zijn. Dat dit laatste wel het geval is kan ook daaruit blijken, dat van de sinds 4 jaren bestaande gelegenheid om kaderreservisten, die voorloopig niet geschikt worden geacht tot het volgen van den korpsdienst, tijdelijk te laten dienst doen bij het instructiebataljon of bij de artillerie-instructie-compagnie, geen gebruik wordt gemaakt.

Naar aanleiding van de vraag, of steeds nauwkeurig wordt acht geslagen, dat slechts jongelieden in het reservekader worden opgenomen, die lichamelijk voldoende zijn ontwikkeld en die te dezen opzichte bij het militiekader en de miliciens niet achter staan, wordt opgemerkt, dat het geneeskundig onderzoek naar de lichamelijke geschiktheid voor den krijgsveld van de aspiranten voor het reservekader geschiedt naar hetzelfde voorschrift als ter zake voor de militie geldend is, alleen met deze afwijking, dat de eerstgenoemden met minder gezichtsscherpte kunnen worden geschikt geoordeeld dan de tot de militie behoorenden. Hoe nauwgezet echter dat voorschrift ook wordt nageleefd, toch zal zulks niet kunnen voorkomen, dat een enkele maal een loteling voor den dienst wordt afgekeurd, hoewel hij voor het reservekader was goedgekeurd en omgekeerd; want ook daarvan is ondergeteekende één geval bekend. Er kunnen toch in de tijdruimte van ongeveer 3 jaren, die tusschen de beide keuringen kan gelegen zijn, groote wijzigingen in de lichamelijke gesteldheid plaats grijpen en dit met name, waar het, gelijk hier het geval is, jongelieden geldt van tusschen de 17 en 20 jaar.

In de meening van eenige leden, als zou de vrijheid die aan de kader-reservisten is gelaten, ten aanzien van de keus der tijdstippen waarop zij hunnen dienstplicht wenschen te vervullen, bedenkelijk zijn en van ongunstigen invloed op eene goede doeltreffende opleiding, vooral bij het wapen der artillerie, kan ondergeteekende niet deelen.

Had toch het tijdstip van opkomst onder de wapenen werkelijk invloed op den gang der opleiding, dan zou die invloed moeten blijken uit den gemiddelden tijd dien de kader-reservisten — op uiteenloopende tijdstippen onder de wapenen gekomen — behoeven om tot hooger graad te worden bevorderd. Geen verschil valt daarin echter waar te nemen. Dit kan o.a. ten aanzien van de kader-reservisten van het genoemde wapen der artillerie hieruit blijken, dat van de 46 aspiranten-vaandrags, die op 1 September jl. gedurende 2 maanden of langer in den zomer in werkelijken dienst waren geweest, een 16tal — d.w.z. de 35 pct meest geschikten — tot reserve-korporaal werden bevorderd na een dienstdtijd van gemiddeld $2\frac{3}{4}$ maand; terwijl van de 19 aspiranten-vaandrags, die een deel van hunnen werkelijken dienstdtijd geheel of voor het grootste gedeelte tusschen November en April volbrachten, 35 pct. meest geschikten den graad van reserve-korporaal verwierven in gemiddeld $2\frac{5}{8}$ maand. Voorts werden van de 65 aspiranten-vaandrags, die op bovengenoemden datum 2 maanden of langer hadden gediend, verreweg het grootste gedeelte in de zomermaanden, 33, dus ongeveer 50 pct., bevorderd tot reserve-korporaal in gemiddeld $3\frac{3}{11}$ maand, terwijl van de zoeven bedoelde 19 vrijwilligers, die buiten de zomermaanden onder de wapenen waren, er 17, dus bijna allen, dien graad behaalden in gemiddeld $3\frac{5}{8}$ maand. Met deze aan de praktijk ontleende gegevens voor oogen, acht de ondergeteekende het noch wenschelijk, noch noodzakelijk, de vrijheid te beperken die den kader-reservisten in de keus van het tijdstip van opkomst onder de wapenen is gelaten, en die in het bijzonder voor hen die voor een wetenschappelijken werkkring worden opgeleid, van zoo groot belang is te achten. Deze zonder bepaald nadeel voor de militaire vorming geschonken tegemoetkoming aan de maatschappelijke belangen, zou tevens in zekeren zin te be-

schouwen zijn als eene vergoeding voor de *zwaardere* verplichtingen, die, vergeleken met datgene waartoe de milicien gehouden is, op den kader-reservist rusten. Want dat bij deze vergelijking de vrijwilliger van het reserviekader nog eene bevoorrechte stelling zou innemen, kan de ondergeteekende volstrekt niet toegeven.

Reeds ten vorigen jare stelde de Memorie van Antwoord in het licht, dat de kader-reservist niet alleen een eerste-oefeningstijd in het leger heeft te volbrengen van ten minste gelijken duur als de eerste-oefeningstijd der militie, maar dat hij bovendien verplicht is tot aan zijne bevordering tot reserve-sergeant, deel te nemen aan den militairen cursus, die jaarlijks van November tot Mei gedurende 3 uren per week wordt gehouden. Wie dan ook aan eene verbintenis bij het reserviekader de voorkeur geeft boven inlijving bij de militie, in de meening zoodoende den omvang zijner militaire verplichtingen te verminderen, dwaalt en heeft geen kennis genomen van de plichten die de bedoelde verbintenis oplegt. Wel voorkomt de bepaling, die den kader-reservist toestaat den eerste-oefeningstijd te volbrengen in 3 achtereenvolgende jaren, dat tot groote schade van veler wetenschappelijke opleiding de studietijd op een hoogst ongewenscht tijdstip voor geruimen tijd zou moeten worden onderbroken; wel voorkomt die bepaling, — dus naar gelijkstelling en niet naar bevoorrechtiging strevende — dat de vervulling van den dienstplicht op de meer ontwikkelden belangrijk zwaarder drukken zou dan op anderen, doch aangezien zij tevens gelegenheid schenkt om elk verblijf onder de wapenen van den toekomstigen reserve-aanvoeder door een voorafgaanden theoretischen wintercursus doelmatig voor te bereiden en dus meer vruchtdragend te maken, draagt zij niet alleen bij tot gelijkheid voor allen van den druk der vervulling van de militaire verplichtingen, maar bovendien tot deugdelijke militaire vorming der meer ontwikkelden ten bate van de levende strijdkrachten.

Tot welke uitkomsten deze doeltreffende regeling reeds nu heeft geleid, wordt op onmiskenbare wijze uitgedrukt door het aantal reserve-officieren, dat het reserviekader reeds leverde en door het aantal hooger en lager ge-gradueerden, dat dit kader reeds telt.

Verlenging van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte. De door sommige leden geuite wensch om te weten, welken arbeid de tot het blijvend gedeelte behorende milicien, gedurende de zes weken waarmede hun verblijf in werkelijken dienst zou worden verlengd, zouden hebben te verrichten, geeft den ondergeteekende aanleiding tot tweeërlei opmerking vooraf. Ten eerste, dat de duur van den werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte bij de onbereden korpsen eigenlijk slechts met eene maand en niet met zes weken wordt verlengd. Wel zullen de miliciens van de tweede ploeg eerst met 15 Augustus 1900 met groot verlof vertrekken, doch men verlieze hierbij niet uit het oog dat, wegens de verlenging van den duur van eerste-dienst bij de onbereden korpsen van 1—15 November, de werkelijke dienst voor het blijvend gedeelte eerst na laatstgenoemden datum aanvangt. In de tweede plaats, dat ten gevolge van de aanwijzing van twee ploegen voor het blijvend gedeelte de duur van het verblijf onder de wapenen met die bestemming voor de miliciens individueel slechts met 14 dagen wordt verlengd.

Waarvoor verlenging van den duur van het verblijf in werkelijken dienst noodig is, blijkt uit de Memorie van Toelichting, waar gemeld wordt dat die verlenging behoort te geschieden ten einde gedurende het tijdperk van de bataljonsoefeningen een voldoende aantal manschappen onder de wapenen te hebben om die oefeningen voor de jongste lichte tot haar recht te doen komen. En welke dienstverrichtingen voor het blijvend gedeelte zijn weggelegd, is af te leiden uit het gedeelte van het rapport van den inspecteur der infanterie, dat geleid heeft tot het doen van de ter zake betrekkelijke voorstellen tot verlenging van den duur van den eerste-dienst en van het blijvend gedeelte. Dat gedeelte van het verslag luidt als volgt: „Hadden wij werkers, of een blijvend gedeelte onder de wapenen, die den corvée- en gedeeltelijk de wachtdiensten waarnamen, zoodat de miliciens der jongste lichte bijna *onafgebroken acht maanden* konden worden geoefend, dan zou, vooral wanneer mocht blijken dat de leerstof voor inkrimping vatbaar is, de geoefendheid wellicht in alle opzichten voldoende kunnen worden, mits er dan op die wijze geoefend werd gedurende *acht maanden*, en niet zooals nu, feitelijk

slechts gedurende 7½ maand, (omdat bij een opkomst tusschen 1 en 15 Maart, de instructie niet voor den 16den geregeld kan aanvangen)".

Corvée- en wachtdiensten behooren dus inzonderheid tot de aangewezen taak van het blijvend gedeelte en het ligt voor de hand dat die taak voor den man zwaarder valt naarmate minder miliciens voor die dienstverrichtingen onder de wapenen worden gehouden.

Die taak is niet te zwaar geacht door de miliciens die met anderen van nummer verwisselden om onder de wapenen te blijven. Voor de bepaling van de sterkte van het blijvend gedeelte in de onderscheidene garnizoenen werd het advies van de daarbij betrokken militaire autoriteiten ingewonnen en daarmede rekening gehouden.

Bij de vaststelling van de sterkte van het blijvend gedeelte der lichte 1899 is evenzoo gehandeld ten opzichte van de opgaven van de korpscommandanten en is getracht voor die opgaven een zuiverder maatstaf te verkrijgen dan ten vorigen jare werd aangenomen.

Te recht is door andere leden er op gewezen, dat door meer algemeene invoering van den maatregel, om sommige corvée-diensten door daarvoor aangenomen burger-personen te doen verrichten, de dienst van het blijvend gedeelte zal worden verlicht.

Het verwijt dat het verlengen van den diensttijd voor het blijvend gedeelte moeilijk zou zijn te rijmen met de houding, die zoowel de Regeering als de Kamer tegenover het blijvend gedeelte heeft aangenomen, toen de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervangning in de Tweede Kamer ter sprake was, is ongegrond. Wel kan worden toegegeven dat toen duidelijk is gebleken, dat men het blijvend gedeelte beschouwde als een noodzakelijk kwaad, dat dienengevolge tot de engst mogelijke afmetingen teruggebracht zou moeten worden en Regeering en Kamer toen als het ware stilzwijgend zijn overeengekomen, dat het blijvend gedeelte zoo klein mogelijk zou wezen en zoo kort en zoo gemakkelijk mogelijk zou dienen. Doch de ondergeteekende mag zich niet laten verwijten dat hij ontrouw zou zijn geworden aan de beginselen door hem ten opzichte van het blijvend gedeelte ontvouwd.

De wijze, waarop de nummervisseling voor het blijvend gedeelte is geregeld, maakt in verband met de verdeeling van het blijvend gedeelte in twee ploegen de dienstverrichtingen daarbij zoo gemakkelijk als met de belangen van den dienst maar eenigszins is overeen te brengen.

De manschappen van de beide ploegen mogen te allen tijde onderling van nummers wisselen, tengevolge waarvan ook zonder geld nummervisseling tot stand komt. Voor het blijvend gedeelte worden thans ongeveer 2000 miliciens minder onder de wapenen gehouden dan in het jaar van het optreden van den ondergeteekende als Minister, niettegenstaande het aantal vrijwilligers sedert dien tijd sterk is verminderd; terwijl bovendien de manschappen tot samenstelling van het blijvend gedeelte in twee ploegen worden aangewezen. Niet alleen is door den ondergeteekende de sterkte van het blijvend gedeelte belangrijk verminderd, maar ook de tijd dien de man daarvoor in werkelijken dienst wordt gehouden tot op de helft verkort. Dat de ondergeteekende zich verplicht acht op grond van de in dezen zomer opgedane ervaring thans voor te stellen het blijvend gedeelte te houden tot 15 Augustus, d. i. even lang als vroeger, bewijst slechts dat hij in zijn streven om dien duur te verkorten, het vorige jaar te ver was gegaan.

Voorschotten aan officieren. Art. 12bis. Krachtens artikel 63 van het bij Koninklijk besluit van 7 Februari 1886 n°. 14 vastgestelde reglement van administratie bij de landmacht, kan aan een nieuw aangestelden officier in het eerste jaar na zijne aanstelling, tot tegemoetkoming in de kosten van kleeding en uitrusting, een geldelijk voorschot worden verstrekt van hoogstens *driehonderd gulden*.

Dat voorschot moet bij termijnen van minstens *tien gulden* per maand binnen drie jaren na de aanstelling worden terugbetaald. Voorts kan, volgens art. 104 van genoemd reglement, een voorschot worden verstrekt aan een officier die een dienstpaard verliest of opnieuw tot het houden van een dienstpaard verplicht wordt, indien hij alsdan geen recht heeft op de vergoeding welke een officier geniet die zich voor de eerste maal van een dienstpaard voorziet, of zijn dienstpaard door bevolen dienstverrichtingen verliest. Dat

voorschot mag niet meer bedragen dan de som welke volgens de wettelijke bepalingen dienaangaande, door een officier moet worden betaald voor een Rijkspaar, dat hem in eigendom wordt afgestaan, en moet bij maandelijksche termijnen, binnen twee jaren, terugbetaald worden.

De hiervoren bedoelde voorschotten worden uit de korpskassen betaald, en de bedragen welke tot aanzuivering van die voorschotten door de officieren worden terugbetaald of van hunne traktementen worden ingehouden, vloeien in die kassen terug.

Van de ter zake gedane uitgaven en ontvangsten wordt eene afzonderlijke rekening aangehouden.

Het nadelig saldo der voorschottenrekening zal op 1 Januari 1900 ongeveer f10.000 bedragen, welk bedrag gelijk zal zijn aan de gezamenlijke schuld der officieren op dat tijdstip.

Zoolang de korpsadministratiën konden beschikken over de voorschotten bedoeld in het thans ingetrokken artikel 34 der wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), houdende instructie voor de Algemeene Rekenkamer, kon een gedeelte daarvan worden bestemd tot het verstrekken van voorschotten tot aanschaffing van kleeding en paarden van officieren.

Nu eerstbedoelde voorschotten zullen worden teruggegeven, kan met het verstrekken van voorschotten aan officieren bezwaarlijk worden voortgegaan, zonder dat die uitgaven bij de begrootingswet zijn toegestaan. Om die reden wordt bij dit, in de hiernevens gaande Nota van Wijzigingen opgenomen, artikel f26.000 aangevraagd, waarvan ongeveer f10.000 is bestemd tot teruggaaf van door de administratiën der korpsen verstrekte doch op 1 Januari 1900 nog niet terugbetaalde voorschotten en ongeveer f16.000 tot het verstrekken van voorschotten in het jaar 1900.

Hetgeen van die voorschotten wordt terugbetaald zal in 's Rijks schatkist worden gestort, en onder de Middelen verantwoord worden. Vermits van het totaal bedrag der jaarlijksche voorschotten in het jaar waarin zij zijn verstrekt en in elk der beide volgende jaren ongeveer een-derde wordt aangezuiverd, is het bedrag, dat jaarlijks wordt betaald ongeveer even groot als het bedrag dat wordt ingehouden. In volgende jaren zullen dan ook de te dezer zake op hoofdstuk VIII aan te vragen en de in de Wet op de Middelen te begrijpen sommen onderling niet veel uiteenloopen. Het zal wel onnoodig zijn, nader de aandacht te vestigen op de omstandigheid, dat deze verhooging der begrooting geen verhooging in uitgaven ten gevolge heeft.

Zending van officieren naar Zuid-Afrika. Art. 12ter. Zooals bekend is, hebben verschillende buitenlandsche Mogendheden officieren afgevaardigd om de krijgsverrichtingen in *Zuid-Afrika* te volgen.

De Regeering zou het wenschelijk achten, dat ook het Nederlandsche leger daarbij vertegenwoordigd ware.

Mocht het op dit artikel uitgetrokken bedrag door de Staten-Generaal worden toegestaan, dan zou daardoor gelegenheid ontstaan om voor dat doel een tweetal officieren, die daartoe genegen zijn, naar *Zuid-Afrika* te zenden.

Stafmuziek te Leiden. Art. 13. Ten aanzien van de hier gedane vraag heeft de ondergeteekende de eer mede te deelen, dat bij kleine uitvoeringen van de stafmuziek bij het 4de regiment infanterie te Leiden, — d. w. z. waarbij minder dan de helft van het muziekkorps tot een minimum van vier personen wordt gebezigd — aan den kapelmeester een deel van de opbrengst wordt toegekend. De verdiensten van uitvoeringen door drie personen of minder worden geheel door de executanten genoten.

Deze regeling is gebaseerd op de overwegingen dat, wanneer op die uitvoeringen door de executanten goed wordt gespeeld, zulks is te wijten aan de bemoeiingen van den kapelmeester bij de repetitiën en aan het door hem gegeven onderricht.

Bovendien heeft hij voor deze uitvoeringen bemoeienis ten aanzien van het voorbereiden en sluiten van overeenkomsten, de bezetting der partijen, het opmaken van programma's, enz.

Verhooging van het artikel. Art. 13. Nu te rekenen van 1 Januari 1900 alle uitgaven voor aanschaffing, aanmaak en onderhoud van kleeding en uitrusting ten laste van het rijk worden gebracht, en, in verband daarmede, de toelage

voor de eerste uitrusting en de dagelijksche toelage voor kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten niet meer worden verevend, kunnen de toelagen, welke voor gemeld doel aan muzikanten en aan élèvemuzikanten zijn toegekend, niet meer ten bate van de muziekfondsen worden gebracht.

Bedoelde toelagen kunnen derhalve, voor zooveel laatstgemelde categorieën van militairen betreft, vervallen. Vermits echter de kosten van vernieuwing en onderhoud van de kleeding en uitrusting der muzikanten ook in den verloop op den bestaanden voet ten laste van de muziekfondsen worden gebracht, is het noodig, die fondsen voor het verlies der toelagen schadeloos te stellen, hetgeen zou kunnen geschieden, door de som welke jaarlijks aan gemelde fondsen van Rijkswege wordt toegelegd, te verhoogen.

In verband daarmee wordt voorgesteld art. 13 met f 12,000 te verhoogen, daarentegen art. 14 met een gelijk bedrag te verminderen. Een en ander is in de bovengemelde hiernevensgaande Nota van Wijzigingen opgenomen.

Sterkte van de telegraaf-compagnie bij het korps genie-troepen. Naar aanleiding van den twijfel, in het Voorloopig Verslag uitgedrukt of het administratieve personeel bij de telegraaf-compagnie van het korps genietroepen wel verband houdt met de sterkte dier compagnie, veroorlooft de ondergeteekende zich te doen opmerken, dat die sterkte niet noemenswaard verschilt met die eener compagnie infanterie, waarbij hetzelfde administratieve personeel is ingedeeld.

Bij het Departement van Oorlog is dan ook nimmer gebleken, dat de sterkte van dit personeel onvoldoende zou zijn.

Uitbreiding van meerbedoeld personeel komt hem derhalve, evenals aan den inspecteur van het wapen, onnoodig voor.

Mindere geëmployeerden op daggeld werkzaam. De opmerking betreffende 40 à 50 niet-militairen, die als schrijvers en teekenaars bij het korps genietroepen tegen daggeld zouden werkzaam zijn, berust vermoedelijk op een misverstand. Bij het genoemde korps zijn geen niet-militairen in die betrekkingen in dienst. Waarschijnlijk heeft men hier het oog gehad op de schrijvers, teekenaars en tijdelijke opzichters in dienst bij den staf der genie.

Voor zoover deze schrijvers van Rijkswege betaald worden en niet behooren tot de schrijvers van andere korpsen, zijn het gepensioneerde militairen, die voor hun arbeid als schrijver boven hun pensioen een zeker daggeld genieten; worden dezen te eeniger tijd onbekwaam voor hun werk, dan behouden zij het hun verleende militaire pensioen.

De teekenaars en opzichters hebben een tijdelijke aanstelling, terwijl bij de vaststelling van het daggeld met het tijdelijke van de aanstelling rekening is gehouden; het geven van eene vaste aanstelling zou tot vele bezwaren aanleiding geven, omdat niet allen voortdurend noodig zijn.

Op dit oogenblik komen er — voor zoover ondergeteekende bekend is — onder deze personen geen tijdelijke teekenaars of opzichters voor die voor pensionneering in aanmerking zouden behoeven te komen, al mochten de door hen bewezen wordende diensten, volgens de bestaande pensioenbepalingen, aanspraak geven om met pensioen te worden vergolden.

Hij is echter bereid te overwegen wat ten aanzien van deze categorie van personen — wanneer zij een groot aantal jaren bij de genie werkzaam zijn geweest en steeds tot tevredenheid aanleiding hebben gegeven — zou kunnen worden gedaan, wanneer zij te eeniger tijd niet meer geschikt zullen zijn voor de door hen te verrichten werkzaamheden, en dit te meer omdat zij, naar zijne meening niet kunnen gerekend worden te behooren tot de geëmployeerden bedoeld in artikel 1 der wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* no. 109).

Soldijverhooging bij de infanterie. Na rijpe overwegingen van de zaak is de ondergeteekende van meening, dat het, althans voorloopig, geen aanbeveling verdient, de soldijen bij het wapen der infanterie tot het hier bedoelde einde te verhoogen. Van het noodzakelijke van zoodanigen maatregel is de ondergeteekende geenszins overtuigd. En bij het gemis van dit overtuiging meent hij, ook met het oog op de omstandigheid, dat de bedoelde gelijkstelling van soldijen billijkheidshalve gepaard zou moeten gaan met eene gelijkstelling van de traktementen, voorshands te moeten afzien van een maatregel, die, gelijk wel geen betoog behoeft, het cijfer der begrooting aanmerkelijk zou doen stijgen.

Herhalingsoefeningen. Het ligt in het voornemen van den ondergeteekende om te zijner tijd aan de Koningin in overweging te geven, krachtens de

bevoegdheid daartoe aan art. 125 van de Militiewet ontleend, in het jaar 1900 bij de infanterie twee lichten te gelijk onder de wapenen te doen roepen.

Het oproepen van de twee lichten na elkander, zooals dit dezen zomer met de infanterie heeft plaats gevonden, kan niet bevorderlijk zijn voor eene doelmatige oefening en voor een nuttig gebruik van den tijd, en is dan ook slechts geschied omdat de nood daartoe drong, zooals uit het hiervoren medegedeelde gemakkelijk valt af te leiden.

Voorts moge er hier op worden gewezen dat steeds de lichte, welke voor herhalingsoefeningen onder de wapenen komt, gedurende de eerste dagen ter beschikking gesteld wordt van de compagnies-commandanten, voornamelijk tot het houden van détail-oefeningen, als herhaling van het vroegere geleerd; gedurende die dagen doen zij geen wacht- en corvée-diensten. Deze regeling is onmisbaar om de voor herhalingsoefeningen opgekomen miliciens met vrucht de verdere oefeningen te doen volgen.

Wat voorts het verrichten van corvée betreft, diene het volgende. Bij opkomst van eene lichte voor herhalingsoefeningen is uit den aard der zaak ten gevolge van de grootere sterkte, voor reiniging van localiteiten, inkoop, enz. een grooter aantal corvéeërs noodig. Ten deele moet hierin ook worden voorzien door de manschappen van evenbedoelde lichte, vermits anders de last der vermeerderde werkzaamheden uitsluitend zou drukken op de lichte welke voor eerste-oefening onder de wapenen is, wat niet gewenscht is.

Al zou dan ook, gelijk van de zijde van andere leden werd betoogd, het oproepen van slechts éene lichte te gelijk aanbeveling verdienen ter voorkoming van verlenging van den duur van den werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte, om vorenvermelde reden bestaat er overwegend bezwaar tegen zoodanigen maatregel.

De herhalingsoefeningen werden gehouden in een tijd welke het gunstigst wordt geoordeeld om daarvoor nuttig gevolg te hebben. Die tijd is dus geenszins willekeurig gekozen en die oefeningen kunnen dus niet naar believen even goed op een en ander tijdstip plaats vinden.

Soldij voor schrijvers. Het hierbedoelde bedrag wordt noodig geacht in verband met verhooging in graad van schrijvers, die daarvoor in den loop van het jaar 1900 vermoedelijk in aanmerking zullen komen en wier soldij alsdan op grond van het bepaalde bij art. 4 van het Koninklijk besluit van 4 Maart 1892 no. 36, verhooging ondergaat.

Wat dan ook bij de gestelde vraag bedoeld werd, is den ondergeteekende niet duidelijk.

Toelagen voor kleeding enz. Art. 14. Ten aanzien van den uitslag van het hierbedoelde ten vorigen jare bij de behandeling van de begroting toegezegde onderzoek, kan de ondergeteekende mededeelen, dat daaruit is gebleken — wat trouwens ook reeds bij de behandeling van de zoogenaamde veertientonwet is opgemerkt — dat de vergoeding voor de eerste uitrusting en de dagelijksche toelagen voor vrijwillig dienende militaire voldoende zijn, hetgeen wordt bewezen door de jaarlijksche uitbetaling van het tegoed aan vrijwillig dienenden, hetwelk op 1 November jl. ruim f 138.000 bedroeg. Voor de miliciens zijn de vergoedingen, indien zij kort onder de wapenen blijven, onvoldoende; voor hen worden dan ook jaarlijks aanzienlijke bedragen ten laste van het Rijk gebracht.

Zoodra de duur van den eerste-oefeningstijd van de miliciens definitief zal zijn geregeld, zal worden overwogen, of het niet met 's Rijks geldelijk belang is overeen te brengen, de miliciens voor Rijksrekening van kleeding en uitrusting te voorzien.

Alsdan zouden de rekeningen te hunnen aanzien kunnen vervallen en daardoor ook de bepalingen, welke thans voor hen gelden, op het stuk van korting op de soldij.

Met betrekking tot de vraag, welke de geldelijke gevolgen zijn geweest van de door den ondergeteekende ingevoerde bepaling, dat in het eerste en in het tweede kwartaal van den diensttijd van een militair geene korting ten behoeve zijner rekening wordt opgelegd, moet worden opgemerkt dat dit eerst kan blijken, nadat de lichte van 1899, waarop voor het eerst die gunstige bepaling is toegepast, zal zijn gepaspoort.

Laken voor militaire kleeding. Zelfs voor de vervaardiging van laken, dat

ten opzichte van het uiterlijk aanzien en den weerstand tegen slijting slechts aan matige eischen moet voldoen, is onze inlandsche wol geheel ongeschikt; de vezel is daartoe te grof en te weinig gekronkeld. Er kan geen gesloten vilt van worden verkregen en derhalve geen goed militair laken van worden bereid.

Dat van de inlandsche wol laken vervaardigd wordt, dat aan vele gemeenten en tal van particulieren wordt geleverd, is aan de lakenfabrikanten, die hierover zijn geraadpleegd niet bekend.

Hoofdzakelijk wordt de inlandsche wol gebezigd voor de vervaardiging van breigaren en van grove wollen dekens.

Aan het laken voor de militairen worden overigens geen hoogere eischen gesteld dan die, welke aan een grondstof, welke een grooten weerstand tegen wrijving moet bezitten, noodzakelijk gesteld moeten worden.

Vermindering van het artikel. Art. 14. Met betrekking tot de voorgestelde vermindering van dit artikel met f 12.000, wordt verwezen naar de hiervoren gegeven toelichting op de verhooving van art. 13.

Afnemen van het aantal vrijwilligers. Art. 16. Van de maatregelen, welke, blijkens de Memorie van Toelichting, in overweging waren, ten einde de dienstneming bij het wapen der cavalerie te bevorderen en het verlooptegen te gaan, is er nog een te kort in werking om reeds nu te kunnen opmaken, of die aan het doel zal beantwoorden. Deze maatregel bestaat in eene verhooving van de *aanbrengpremiën*. Een andere maatregel zal waarschijnlijk eerlang worden toegepast. Het betreft eene eenigszins belangrijke verhooving van de *handgelden* bij de bereden korpsen, met toepassing echter van een gewijzigd systeem van uitbetaling dier gelden. Overigens zal, naar de ondergeteekende vertrouwt, de omstandigheid, dat ook in het eerstvolgend jaar de behoefte aan aanvulling van het Indische leger belangrijk minder zal kunnen zijn dan in de laatste jaren, niet zonder invloed wezen op den gang der werving, ook bij het wapen der cavalerie. Het een en ander neemt echter niet weg, dat de ondergeteekende, gelet ook op het tegenwoordig cijfer der presente sterkte aan vrijwilligers bij genoemd wapen, een ramingscijfer van 1400 man voor het jaar 1900 voldoende acht.

Hoe het komt dat naar verhouding, de teruggang van het aantal vrijwilligers bij de cavalerie grooter is dan bij de bereden artillerie is eene vraag waarop de ondergeteekende het antwoord moet schuldig blijven. Bijzondere omstandigheden, die op het grootere verloop van invloed hebben kunnen zijn, zijn hem niet bekend.

Wat het denkbeeld betreft, om den vrijwilligers uitzicht te openen op het verkrijgen van eene burgerlijke betrekking na de vervulling van hun dienstplicht, de ondergeteekende ziet voorshands geen kans, in dit opzicht gekoesterde wenschen tot vervulling te doen komen.

Maar afgescheiden daarvan, is het zijne stellige meening, dat, zolang handel en nijverheid zich weder in een meer bloeienden toestand bevinden, ook van dat middel ter bevordering van de werving, voor wat het personeel beneden den graad van onderofficier betreft, weinig heil is te wachten.

Voeding en verzorging der paarden. Art. 17. De ondergeteekende voegt zich aan de zijde van de leden, die verklaarden niet te kunnen toegeven dat de kwaliteit van het voeder en het ligstroot, hetwelk aan de paarden wordt verstrekt, slecht zouden zijn.

De eischen, waaraan de artikelen volgens de levensvoorwaarden moeten voldoen, kunnen tot waarborg strekken van de goede hoedanigheid van het geleverde.

Het is den ondergeteekende voorts aangenaam te kunnen mededeelen, dat de uitslag van de laatstelijk gehouden aanbestedingen voor de levering van fourage van dien aard is geweest, dat de som daarvoor op dit artikel aangevraagd, kan worden verminderd.

De prijzen, op de bladz. 120 en 122 van den toelichtenden staat geraamd op respectievelijk 67, 58, 60 en 55 cent, kunnen thans gesteld worden op respectievelijk 66, 57, 58 en 53 cent.

In verband hiermede ware het artikel te verminderen met het bedrag, minder noodig voor:

1,040.615 rations — 1825 (staf der genie) = 1.038.790 rations ad 1 cent	
per ration	= f 10.387.90
892.790 rations ad 2 cent	„ 17.855.80
	<hr/>
	f 28.243.70

Vermits de gehouden aanbestedingen slechts loopen over de eerste 10 maanden van 1900 en de kans bestaat dat de prijzen van de fourage in het volgende leveringsjaar hooger zullen zijn, komt het den ondergeteekende wenschelijk voor, bedoelde vermindering slechts naar reden van een tijdvak van 10 maanden in rekening te brengen, en dus terug te brengen op

$$\frac{5}{6} \times f 28.243.70 = f 23.536.40 \text{ of rond } f 23.536.$$

Met laatstgemeld bedrag is de raming van het artikel volgens nevensgaande Nota van Wijziging verlaagd.

Corvée-diensten. Art 18. Met voldoening nam de ondergeteekende kennis van de instemming van vele leden met zijn voorstel om op dit artikel der begrooting een bedrag van f 60.000 beschikbaar te stellen, ten einde sommige corvée-diensten niet meer door dienstplichtigen, maar door daarvoor aangenomen burgerpersonen te doen uitvoeren.

Volgens zijne berekening zal ook in volgende jaren voor dit doel geen hooger bedrag noodig zijn.

De ondergeteekende heeft in beginsel bedenking tegen het aan de Staten-Generaal overleggen van rapporten door militaire autoriteiten aan hem uitgebracht; die rapporten zijn voor den Minister bestemd en de autoriteiten die ze opstellen, moeten de overtuiging kunnen bezitten, dat die bestemming niet dan om zeer dringende en overwegende redenen ter zijde gesteld wordt.

De ondergeteekende wil echter gaarne aan het ter zake geuit verlangen zooveel doenlijk te gemoet komen door het mededeelen van den zakelijken inhoud der rapporten, welke omtrent de hierbedoelde proef zijn uitgebracht. Dientengevolge wordt hier het navolgende aangeteekend:

Regiment Grenadiers en Jagers. Op 15 Maart 1899 werden 4 burgerwerklieden in dienst gesteld tot het verrichten der corveeën waarvoor te voren manschappen werden aangewezen. Hun arbeid was zóó geregeld dat deze op de werkdagen in 8 uren moest worden verricht en wel van 2 uur na de reveille af tot 12 uur en van 1 uur 's namiddags tot dat de 8 werkuren waren verkregen.

Zij werden gebezigd tot het reinigen van privaten voor officieren, onder-officieren en manschappen, van waschlokalen, urinoirs, arrestantenkamers en cellen voor provoostarrestanten.

Voor deze werkzaamheden waren vroeger 10 manschappen noodig en het valt niet te ontkennen, dat de 4 burgerwerklieden het werk beter en vlugger verrichten dan de bedoelde manschappen.

Voor den troep bleven nog dagelijks te reinigen over de politiewachten, voor-, achter- en zijplaatsen der kazerne, de trappen en gangen niet tot de compagnieën behorende, de gangen en zolders bij rust- en deponeerkamers, benevens de zinkputten. Hiervoor werden van 2 uur na de reveille af tot 12 uur 10 manschappen gecommandeerd, die daarna van 1—3½ uur 's namiddags de onderscheidene inkoopten voor de soldatenmenages moesten verrichten.

Door de voormelde corveeën — met uitzondering van het fourageeren — evenzoo aan burgerwerklieden op te dragen, zou hun aantal op 10 moeten worden gebracht. De burgers arbeiden steeds onder militair toezicht; zij mogen zich niet in de kamers, keukens, rustkamers enz. begeven, doch mogen zich in het schaftuur in de soldatencantine ophouden.

Het daggeld wordt op Zaterdagmiddag, onder toezicht, uitbetaald.

3de Regiment Huzaren. Op 16 Maart jl. werd een werkmán in dienst gesteld om gedurende 8 uur de algemeene kazernecorveeën te verrichten tegen een daggeld van f 1.10.

Deze corveeër werd door een huzaar geassisteerd. Voor de verrichte werkzaamheden werden vroeger 4 man gecommandeerd. Voor de diensten in de Alexanders-kazerne ten behoeve van de cavalerie zullen 2 burgerwerklieden noodig zijn.

2de Regiment Veldartillerie. Eén burgerpersoon werd als corveeër aange-

nomen tegen *f* 1,10 daags, met werktijden van 7—9 uur v.m., 9½—12 uur en 1—3½ uur n.m. Hem werd opgedragen het schoonhouden van privaten, strakkamers, binnenplaats, trappen, enz. Hij heeft voor die werkzaamheden goed voldaan. Door zijn arbeid werden 2 man voor andere diensten beschikbaar.

Op dagen waarop gefourageerd wordt is het wenschelijk de burgercorveeërs één uur langer in dienst te houden, tot het schoonmaken van de binnenplaats.

Voor de beide kazernes van het korps te 's Gravenhage worden twee burgerwerklieden voldoende geacht.

De vraag of de personen die tot het verrichten van corvéediensten worden aangenomen, vallen onder de bepalingen der wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* no. 109) tot regeling der pensioenen van de mindere geëmployeerden, enz., op daggeld werkzaam bij de inrichtingen van 's Rijks zee- en landmacht, moet toestemmend worden beantwoord.

Wat betreft het bedrag van het daggeld ad *f* 1 tot *f* 1.10 schart de ondergeteekende zich aan de zijde der leden, die dit bedrag voor den zeer eenvoudigen arbeid voldoende achten.

Dit klemt te meer als in aanmerking wordt genomen, dat het in de bedoeling ligt bij de definitieve invoering van den maatregel het daggeld ook voor den Zondag uit te betalen, hoewel op dien dag door de burgercorveeërs slechts gedurende enkele morgenuren arbeid zal behoeven te worden verricht.

Woningen voor gehuwde onderofficieren. De opmerking over woningen voor gehuwde onderofficieren in de Diepstraat te 's Hertogenbosch, heeft waarschijnlijk betrekking op het zoogenaamde Maagdenhuis, dat het eerste huis van de Diepstraat is en, ofschoon dit gebouw reeds van vroegere tijden dagteekent, een tweetal goede woningen bevat. Bij het aanbrenge van enkele kleine verbeteringen aan die woningen is onlangs de toegang tot de voorste woning verplaatst, zoodat deze zelfs niet meer in de Diepstraat uitkomt.

De tegenwoordige bewoners verklaarden nog kortelings, bij gelegenheid van eene door den inspecteur der genie gehouden inspectie, dat zij met die woningen uitstekend tevreden waren.

Het spreekt intusschen vanzelf dat eventueel te bouwen nieuwe woningen voor gehuwden bij voorkeur niet in mindere buurten zullen worden geplaatst.

Zonder overigens de opmerking, dat een gehuwd onderofficier moet wonen op een stand waar zich fatsoenlijke burgers plegen te vestigen, te willen bestrijden, meent de ondergeteekende er toch op te moeten wijzen, dat deze uitdrukking op zeer verschillende wijzen kan worden uitgelegd; mits ruim genomen kan hij er zich echter zeer goed mede vereenigen.

Voorbereidend militair onderricht. Art. 20. Indien de leden, die vroegen naar de resultaten van het voorbereidend militair onderricht bij de in dit jaar opgekomen lichte, mochten meenen, dat het voorbereidend militair onderricht in de eerste plaats bedoelt te zijn een aan den eersten oefeningstijd voorafgaande cursus voor dienstplichtigen der militie, dan zou de ondergeteekende moeten doen opmerken, dat die opvatting onjuist is en mitsdien de vorming van een deugdelijk oordeel over de waarde van dat onderricht in den weg staat. Zoodanige opvatting vindt ook geen grond in hetgeen ter zake in de voorschriften werd opgenomen. Bij § 2 der „Regeling” hiervoren genoemd, wordt toch als hoofddoel van het voorbereidend militair onderricht op den voorgrond gesteld: „de bekendheid te bevorderen met de eenvoudigste militaire exercitiën en van de algemeene plichten van den soldaat”. Niet vóóroefening der militie wordt dus vóór alles beoogd, maar versterking in het algemeen van den militairen volksgeest en der volksweerkracht; wél de oefening in militairen zin van zooveel mogelijk alle krachten, die in het jonge gedeelte der mannelijke bevolking aanwezig zijn. Daarom is het voorbereidend militair onderricht voor de volksweerbaarheid van groote beteekenis en kan dat nog meer worden, wanneer, gelijk in het voornemen ligt, in de garnizoensplaatsen gedurende eenige maanden van het jaar de gelegenheid tot schieten met scherpe patronen wordt opengesteld, o. a. voor hen, die aan dit onderricht hebben deelgenomen.

Is onder zulke omstandigheden ieders streven daarheen gericht om het deelnemen aan het onderwerpelijke onderricht en het schieten te doen opnemen onder de volksgewoonten, dan kan het niet anders, of op den duur moet de volksweerkracht daarvan den gunstigen terugslag ondervinden. De in het

leger geoeffenden — het leger in zijn vollen omvang — zullen dan staan als kern te midden van een volk, dat niet te eenen male vreemd is aan de kunst van het hanteeren der wapenen.

De vruchten van het voorbereidend militair onderricht moeten derhalve in hoofdzaak worden gezocht onder de jongelieden, die niet als milicien in het leger komen en zonder locale oefening voor de landsdefensie geheel waardeloos zouden zijn.

Met dat hoofddoel is het leerplan in overeenstemming. Het is gericht op de vorming zooveel mogelijk, tot weerbare mannen van hen, die nimmer de leerschool van het leger zullen doorloopen. En dat het onderricht, óók met die *algemeene* bestemming, tevens strekt en strekken kan tot opleiding van aspiranten voor het reservekader en, zooals hiervoren onder den titel „bevoorrechtiging van groote steden” werd aangetoond, van toekomstige militieplichtigen, is een voordeel, dat, hoe hoog te waardeeren ook, toch niet anders mag worden beschouwd dan als eene bijkomende bate.

Ook van die bate behoort ondertusschen doelmatig partij te worden getrokken. Daarom werd o. a. bepaald, gelijk mede hiervoren werd herinnerd, dat de miliciens, bezitters van het getuigschrift W, vóór andere lotelingen hunner lichting in aanmerking komen voor de opleiding tot een graad, immers indien zij voor die opleiding ook in andere opzichten de noodige geschiktheid bezitten. Zelfs al zou in het algemeen moeten worden toegegeven — hetgeen echter niet het geval is — dat uit de bezitters van het meergenoemde getuigschrift niet in korteren tijd een beter militiekader is te vormen dan uit de overige miliciens, dan nog verdient de hooger bedoelde bepaling onverkorte handhaving. Zij kan toch in geen opzicht schaden, maar is daarentegen een doelmatige prikkel voor velen tot deelneming aan het voorbereidend militair onderricht.

Zelfs al mocht ten tijde, als daarover geoordeeld zal kunnen worden, tegen gerechtvaardigde verwachting in, blijken, dat dit onderricht voor de verdere opleiding van de miliciens, bezitters van het getuigschrift W, niet de waarde heeft, welke men zou wenschen, dan kan er toch ten aanzien van de vorming van die miliciens in geen geval van iets anders dan van eene bate sprake zijn.

Wat nu de door sommige leden gedane vraag zelve omtrent de reeds verkregen uitkomsten betreft, is door andere leden te recht er op gewezen dat en waarom, ten opzichte van die resultaten nog slechts een zeer voorloopig oordeel geveld zal kunnen worden. Hierbij zij nog opgemerkt, dat de houders van het getuigschrift W enkele maanden na de opkomst der lichting bij sommige exercitiën bezwaarlijk meer boven de andere miliciens kunnen uitblinken, wíl deze dan door allen worden gekend. Maar evenmin als het een bewijs is, dat de onderofficieren in kennis en geoeffendheid gelijk staan met miliciens, omdat de eersten in eene klasse vereenigd, bijv. de recruteschool niet belangrijk beter uitvoeren dan de laatsten, evenmin kan het als bewijs gelden, dat de houders van het getuigschrift W in algemeene geoeffendheid gelijk staan met de overige miliciens, indien zij zich op een willekeurig tijdstip bij zekere oefeningen niet onderscheiden. Algemeene indrukken in dat opzicht zijn niet altijd betrouwbare gegevens en zeker is het niet doelmatig een oordeel te bouwen op de algemeene indrukken, verkregen van de geoeffendheid der getuigschrifthouders der lichting 1899, omdat die lotelingen in het uitzonderingsgeval hebben verkeerd, dat zij na één winteroefening het getuigschrift konden verwerven.

Om juist te zijn, moet elk oordeel worden opgeschort tot ongeveer 14 dagen na de opkomst der lichting 1900. Heeft dan de compagnies-commandant van die twee weken gebruik gemaakt om eenheid te brengen in den graad van geoeffendheid zijner compagnie door, zoo noodig, de geoeffenden afkomstig uit de eene gemeente wat meer te onderrichten in het eene — die uit eene andere gemeente in een ander vak, dat mogelijk ter plaatse om eenige reden minder goed te beoefenen was, waarvoor hij genoeg instructeurs heeft, dan, maar ook niet vroeger, zal te oordeelen zijn over de vruchten, die het voorbereidend militair onderricht afwerpt, ook voor de kaderopleiding uit de militie. En de autoriteit, die daarover op later tijdstip zou willen oordeelen, moet niet alleen rekening houden met hetgeen hierboven werd gezegd, maar ook de zekerheid hebben, dat de gang der oefening der getuigschrifthouders geen vertraging heeft ondervonden om welke reden ook. Waar doelmatig en in goed begrip der zaak is gewerkt, kan geen andere dan eene gunstige uitspraak der praktijk worden verwacht, omdat, gelijk hierboven werd aangetoond, de getuig-

schrifthouders intellectueel gemiddeld zeker niet minder geschikt zijn en met het oog op hunne reeds verkregen geoefendheid zeker meer geschikt dan de overige miliciens voor opleiding tot boven het peil van soldatengeoefendheid.

Geenszins deelt ondergeteekende in de meening, als zouden de uitkomsten van het onderricht, voor zooveel de ingelijfden bij de militie betreft, verloren gaan, omdat, naarmate de opleiding der militie hare voltooiing nadert, door zwaardere oefeningen meer krachtsinspanning van allen wordt en moet worden gevorderd, eene hoogere krachtsinspanning intusschen, die als natuurlijk gevolg van den gang der opleiding trapsgewijze wordt voorbereid.

Overleg met de leiders van het gymnastiekonderwijs, met het doel beter dan tot dusverre aansluiting te verkrijgen tusschen dat onderwijs en het voorbereidend militair onderricht, is reeds in onderscheidene gemeenten ingeleid, en het blijft bij voortduring het ernstig streven die zoo wenschelijke aansluiting te bevorderen. Het geldt hier echter eene aangelegenheid, waarbij niet reeds dadelijk tastbare uitkomsten mogen worden verwacht; daarvoor is o. a. bij velen de voorliefde voor de toestellengymnastiek te sterk.

Wel is reeds dadelijk gebleken, dat sommigen niet ongenegen zouden zijn bijv. bij de staafoefeningen de handgrepen met het geweer te onderwijzen, indien van Rijkswege staven werden verstrekt in vorm en afmeting ongeveer gelijk aan die van het infanterie-geweer. Tot dien maatregel reeds thans over te gaan, komt den ondergeteekende echter niet wenschelijk voor.

Bureelkosten. Art. 21. Ter beantwoording van de hier gedane vraag moge dienen, dat de onderofficieren bij de korpsen die den graad van sergeant bekleeden bij uitzondering bureelwerkzaamheden verrichten. Geschiedt dit, dan worden de daaraan verbonden uitgaven bestreden uit de vergoeding welke voor dit doel aan de compagniescommandanten is toegekend.

Beperking in den wachtdienst. Het was den ondergeteekende aangenaam te ontwaren, dat vele leden zich konden vereenigen met de getroffen maatregelen tot beperking in den wachtdienst.

Door de medewerking van den Minister van Financiën zijn bij eenige Rijks-betaalmeesterskantoren de wachtposten reeds ingetrokken en is dit bij de overigen ook te verwachten.

Wanneer de aan de korpsen te verstrekken brandkasten zullen zijn in gebruik gesteld, zullen de nachtposten bij de commandeerende officieren worden opgeheven.

De wacht aan de *Boschbrug* te 's Gravenhage had uit een militair oogpunt geen reden van bestaan meer en kon, evenals de hoofdwacht aldaar, worden opgeheven, omdat de uit te zetten schildwachten van eene kazernewacht konden worden verstrekt.

Fort-manoeuvres. Art. 22. De zeer ongunstige weersgesteldheid in de laatste dagen van September gaf aanleiding om wijziging te doen brengen in de voor dit jaar voorgenomen oefeningen in de *Stelling van Amsterdam*.

Toen den ondergeteekende bij een persoonlijk bezoek ter plaatse bleek, hoezeer de aanhoudende regens het logies van de troepen buiten de versterkingen hadden benadeeld en door hem van de zijde van den geneeskundigen dienst bepaaldelijk ongunstig advies werd ontvangen betreffende het voortzetten der oefeningen op den voorgenomen voet, gaf hij den leider daarvan bevelen voor het ontwerpen van eene gewijzigde regeling, in afwachting van eene nader bij Koninklijk besluit te nemen beslissing in deze.

Voor de voorgenomen oefeningen had men zich, voor zooveel het logies zoeven bedoeld aangaat, in hoofdzaak moeten bepalen tot bivaks, met gebruikmaking van tenten, op die terreinen, waarvan de eigenaars genegen waren, soms tegen betaling van hooge prijzen, het gebruik toe te staan. Daardoor was de keuze voor de legering beperkt.

Naar aanleiding van de vraag hoe dan in oorlogstijd zal worden gehandeld, diene in verband daarmee, dat alsdan in veel ruimer mate over de terreinen, gebouwen en bewoonde oorden zal kunnen worden beschikt. Het permanent karakter, dat alsdan aan de bezetting van de Stelling gegeven wordt, maakt de gelegenheid tot legering veel gunstiger.

Intusschen zal de ondergeteekende overwegen, welke maatregelen alsnog kunnen worden genomen, om in den toestand, voor wat de legering der troepen buiten de forten betreft, verbetering te brengen.

Ten slotte zij hier aangeteekend dat als doel van de ontworpen oefeningen voornamelijk op den voorgrond stond, het bezetten van een gedeelte der Stelling op de wijze als dit voor oorlogstijd wordt noodig geacht, ook wat betreft de bewakingstroepen; zoodat het nut van dergelijke oefeningen -- in plaats dat deze zouden neerkomen uitsluitend op militair vertoon -- ongetwijfeld zeer hoog moet worden aangeslagen.

Het denkbeeld door sommige leden aangegeven, om als fort-manoeuvre een gedeelte der *Stelling van Amsterdam* op de volle sterkte te bezetten, ook wat betreft de bewakingstroepen, zal door den ondergeteekende in overweging worden genomen, ofschoon al aanstonds moge worden opgemerkt, dat hieraan niet onbelangrijke kosten zullen zijn verbonden.

Militaire oefeningen en garnizoens-manoeuvres. De mededeelingen welke omtrent het nevenvermelde onderwerp in enkele dagbladen zijn opgenomen geworden, zijn niet van overdrijving vrij te pleiten. De oefening, waarop in het Voorloopig Verslag werd gewezen, was die van 25 Augustus jl., toen door het regiment grenadiers en jagers eene veronderstelling werd uitgevoerd in verbinding met veld-artillerie.

De troep verliet de kazerne omstreeks 8 uur v.m., terwijl de afdeeling, die de tegenpartij voorstelde, reeds ten 6½ uur v.m. was afgemarcheerd om langs den Oud-Wassenaarschen weg over Wassenaar naar Groot Berkheide te marcheeren.

De troep was gekleed in veldtenu met de rol op den ransel. Hierbij moet er rekening mede worden gehouden dat het voorschrift op de veldmanoeuvres deze tenue voor oefeningen als de onderwerpelijke voorschrijft, en dat deze oefening moest dienen als voorbereiding voor de manoeuvres op groote schaal, waaraan het korps zou deelnemen.

Op het uur waarop de hoofdmacht uitrukte wees de thermometer 61° Fahrenheit aan, zoodat er ten opzichte van de temperatuur geene aanleiding bestond om in de te houden oefening of in de voorgeschreven tenue wijziging te brengen.

Gedurende den marsch werd de troep door plotselinge opkomende hitte overvallen, welk feit ook door den inspecteur der infanterie, die op dienzelfden tijd door de duinen reed, werd aangenomen. Verandering van oefening was op dat oogenblik niet meer doenlijk, omdat men rechts en links verboden terrein had en terugkeer waarschijnlijk nog erger gevolgen zou hebben gehad. Door dezen samenloop van omstandigheden zijn de bewegingen in het duinterrein minder snel kunnen worden uitgevoerd en is meer tijd tot rusten besteed, zoodat de troep om 5½ uur namiddags in de kazerne terugkeerde. Na terugkomst in de kazerne werden drie man in het hospitaal opgenomen.

De manschappen, die bij den marsch achterbleven, waren vóór de terugkomst van den troep voor het meerendeel reeds in de kazerne teruggekeerd, de anderen kwamen eenige oogenblikken na den troep met de ziekenkarren, raderbrancards of onder geleide van achtergebleven kader terug.

Slechts één man was bij een boer onder Wassenaar gebleven, wegens kramp in de beenen en keerde den volgenden morgen ten 7½ voormiddags in de kazerne terug. Hij werd later in het hospitaal opgenomen, waaruit hij na een viertal dagen als hersteld werd ontslagen.

Het is bij deze manoeuvres in het geheel niet door officieren verboden aan ongestelde manschappen water of medicijnen te verstrekken.

De regiments-commandant heeft verklaard, dat de wijze van binnenkomen in de kazerne, de opgewekte geest en het levendig gejuich bij het inrukken, nadat hij zijne tevredenheid over de houding van den troep bij de doorgestane vermoeienis aan het korps had kenbaar gemaakt, hem alle reden geven om den goeden geest van den troep te roemen.

Bij het uitrukken voor garnizoensmanoeuvres, die eenigszins langer duren dan gewone oefeningen, wordt het personeel hetwelk op wacht komt, voor corvée-diensten aangewezen en rukt niet mede uit. Vermits evenwel niet altijd en overal op wacht komenden voor die corvéeën noodig zijn, moeten sommige militairen na terugkomst van de oefening op wacht trekken. De wachtparade wordt dan evenwel later gesteld, zoo bijv. op vorenbedoelden 25 Augustus op 7½ n.m.

Het is niet altijd mogelijk bij oefeningen als de hierbedoelde zeer vroeg af te marcheeren. Men moet hierbij rekening houden met omstandigheden van

huishoudelijken aard, reiniging, enz.; uitgeven van losse patronen, houden van appel. De tegenpartij moet verder eenigen voorsprong van tijd hebben.

Voorts mag niet worden voorbijgezien dat, als men, om vroeg uit te rukken, het uur der reveille vervroegt, dit ten nadeele van de nachtrust van den man komt.

Eindelijk moge worden opgemerkt, dat het niet zeer waarschijnlijk is, dat als regel des avonds het op den volgenden dag te verwachten weder met voldoende zekerheid kan worden voorspeld.

Het voorgevallene op 25 Augustus jl., hierboven omschreven, toont dit duidelijk aan.

Dat op de verzorging van de manschappen bij de garnizoens-manoeuvres weinig zou zijn gelet, kan dezerzijds niet worden toegegeven. Voor zoover de hierbedoelde oefeningen van het regiment grenadiers en jagers betreft, werd bevolen het dagelijksche ration koffie en brood mede te nemen. De groote rust werd gehouden op plaatsen waar drinkwater voorhanden was, soms op verscheidene plaatsen te gelijk, ten einde een ieder in de gelegenheid te stellen zich een of ander aan te schaffen.

Het is den ondergeteekende niet bekend, dat in andere garnizoenen bij manoeuvres niet steeds op overeenkomstige wijze wordt gehandeld. En wat betreft het uitvaardigen van een verbod om het medegenomene te gebruiken, alvorens daartoe vergunning was gegeven, hieromtrent is hem alleen gebleken, dat door sommige compagnies-commandanten aan de nog weinig geroutineerde lotelingen in overweging is gegeven, om gedurende het allereerste gedeelte van den dag niet den medegenomen voorraad te gebruiken, waaraan zij later waarschijnlijk meer behoefte zouden gevoelen, een zeer oordeelkundige raadgeving daar waar vóór het uitrukken reeds een gedeelte verbruikt bleek te zijn.

De ondergeteekende wenscht er nog op te wijzen, dat de oefeningen welke hier bedoeld worden, noch met den verkorten eerste-oefeningstijd, noch met eene verhardingstheorie in verband staan, welke op de militairen zou worden toegepast.

Ook in vorige jaren is steeds het zomertijdperk, en vooral dat gedeelte waarin lichtingen voor herhalingsoefeningen onder de wapenen waren, gebezigd voor het houden van oefeningen in de nabijheid der garnizoenen op meer uitgebreide schaal, daar waar meerdere wapens in hetzelfde garnizoen verblijf houden voor die wapens gezamenlijk.

Het hooger nut van dergelijke oefeningen als voorbereiding voor de oorlogstaak, zoowel van den man als van den aanvoerder, die dan in de gelegenheid is eene eenigszins sterkere afdeeling dan gewoonlijk te bevelen, zal wel geen uitvoerig betoog behoeven.

Dat men daarbij er naar zou streven den oologstoestand onder de meest ongunstige omstandigheden na te bootsen is minder juist.

Integendeel, nog bij de onlangs in Gelderland gehouden veldmanoeuvres is juist met het oog op de hooge temperatuur herhaalde malen bevolen de ransels niet bij de oefening mede te nemen.

De ondergeteekende wenscht dan ook bepaaldelijk te constateeren, dat ook bij die oefeningen van de zijde der militaire chefs het welzijn van den troep steeds nauwgezet in het oog is gehouden.

Dit is hem o.a. gebleken bij de door hem gedurende enkele dagen bijgewoone oefeningen.

De lofwaardigen ijver waarmede een ieder zich de gevorderde inspanningen getroostte, ging gepaard met een uitmuntenden, opgewekten geest, waarvan de troep bij elke gelegenheid blijken gaf, een geest waaruit voldoende kon worden afgeleid, dat die troep zich niet „afgebeuld” gevoelde.

Aankoop van remonte-paarden. Art. 23. Op den aankoop van paarden in ons land voor de remonte blijft de aandacht van den ondergeteekende voortdurend gevestigd. Tot zijn leedwezen moet hij echter mededeelen, dat de pogingen om paarden aan te schaffen die de vereischte eigenschappen bezitten, meermalen met weinig goeden uitslag werden bekroond. Van de commissie tot aankoop van de hier bedoelde paarden werd bijv. nog onlangs bericht ontvangen dat, bij een bezoek aan het eiland Texel, hetwelk ingevolge bevelen dezerzijds plaats had, aldaar geen enkel paard kon worden aangekocht, omdat het gehalte van de aangeboden paarden niet voldoende was,

en dat het, naar het oordeel der commissie, nog in langen tijd niet mogelijk zal zijn, op dit eiland geschikte paarden te koopen. Voorts vermeldde genoemde commissie aangaande de provincie Noordbrabant, dat aldaar de paardenfokkerij — wat aangaat de productie van geschikte artilleriepaarden — jaarlijks achteruitgaat en dat zoowel het aantal als de kwaliteit der aangeboden paarden in dit opzicht minder was dan een tiental jaren geleden.

Voor dit jaar zijn tot op heden 81 paarden in het binnenland aangekocht. Voorshands acht de ondergeteekende het niet geraten, in de wijze van aankoop der benoodigde paarden, zooals die sedert eenige jaren is geregeld, verandering te brengen.

VDE AFDEELING.

Bevoegdheid der officieren van gezondheid om burgerpraktijk uit te oefenen. De ondergeteekende kan zich zeer goed vereenigen met hetgeen ter weerlegging, van de door sommige leden geuite afkeuring werd opgemerkt.

Ook hij acht het voor de practische ontwikkeling, van de officieren van gezondheid, vooral in kleine garnizoenen, van belang, dat hun de bevoegdheid tot het uitoefenen van burgerpraktijk niet worde ontnomen, of die bevoegdheid meer worde beperkt dan thans het geval is.

Paardenartsen. Bij het wetsontwerp op de bevordering, thans in overweging bij den Raad van State, is met de wenschelijkheid om de positie der paardenartsen te verbeteren, in ruime mate rekening gehouden.

Onder deze omstandigheden kan ondergeteekende nu evenmin als ten vorigen jare aanleiding vinden, al dadelijk tot uitbreiding van het aantal paardenartsen der 1ste klasse over te gaan.

Ziekenoppassers. Ofschoon de ziekenoppassers in de militaire hospitalen niet alleen de zieken hebben te verplegen, maar bovendien huiselijke diensten moeten verrichten, zijn deze werkzaamheden evenwel zóó geregeld, dat van de opassers geen te zware dienst wordt gevorderd.

Dat de ziekenoppassers voor hunne eigenlijke taak veelal niet berekend zouden zijn kan niet worden toegegeven.

Hoewel vrouwen in den regel meer dan mannen voor ziekenverpleging geschikt zijn, wordt wijziging in den bestaanden toestand om verschillende redenen niet wenschelijk geacht.

De verpleging in militaire ziekeninrichtingen door vrouwen zou, o. a. in aanmerking nemende den aard der ziekten waarvoor in sommige garnizoenen dikwijls een zeer belangrijk aantal lijders wordt verpleegd, op eigenaardige bezwaren stuiten.

De vraag, of de bezoldiging van de ziekenoppassers niet te gering moet worden geacht, maakt een eenigszins vreemden indruk als men haar beschouwt in het licht van de ter plaatse in het Voorloopig Verslag voorkomende, hierboven reeds weerlegde, bewering dat de ziekenoppassers voor hunne eigenlijke taak veelal niet berekend zouden zijn. Echter ook afgescheiden van dat verband meent de ondergeteekende de vraag ontkennend te moeten beantwoorden.

Financieele positie der administrateurs van de militaire hospitalen. De ondergeteekende kan niet deelen in de meening van die leden welke van oordeel zijn dat de financieele positie van de hierbedoelde onderofficieren verbetering zou behoeven.

In vergelijking met hunne graadgenooten (de adjudanten-onderofficier) bij den troep, hebben zij een veel lichter dienst te verrichten, die het dan ook mogelijk maakt, dat, terwijl de actief dienende adjudanten-onderofficier na hun 50ste levensjaar in den regel wegens hun fysiek voor pensioen moeten worden in aanmerking gebracht, de hospitaal-administrateurs in hunne betrekking na dien leeftijd nog gedurende tal van jaren kunnen blijven doordienen. En hebben zij eenmaal den 50jarigen leeftijd bereikt en daarbij 30 jaren in militairen dienst doorgebracht, dan kunnen zij rekenen op een jaarlijksch inkomen van f 900 à f 1000 in geld, terwijl zij tevens het genot hebben van vrije woning, vuur en licht. Vóór het bereiken van bedoelden leeftijd bedragen hunne geldelijke inkomsten f 200 per jaar minder; maar daarom is, naar ondergeteekende vermeent, ook dan hun positie toch niet zoo ongunstig te noemen, dat verbetering daarin urgent zou zijn. De toevloed van sollicitanten, die steeds

voor eene benoeming tot administrateur van een militair hospitaal in aanmerking wenschen te komen, levert een bewijs te meer voor de stelling, dat de hier besproken positie reeds thans eene *zeer* begeerde is.

Keuring van lotelingen. Ingevolge de bepaling van de tweede zinsnede van art. 53 van het Koninklijk besluit van 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 214), worden de manschappen vóór hunne inlijving bij andere korpsen dan die der gewone infanterie geneeskundig onderzocht, terwijl naar de bepaling van art. 4 van de militie-instructie, vastgesteld bij de beschikking van den Minister van Oorlog dd. 25 October 1898, n°. 74 (*Recueil Militaire* 1898, bladz. 696), de miliciens, alvorens te worden gekleed, bij het korps een nauwkeurig geneeskundig onderzoek ondergaan. Bovendien wordt overeenkomstig de bepaling van art. 8 der vermelde instructie aan de miliciens, die dadelijk na hunne komst bij het korps voor den dienst ongeschikt worden geoordeeld, slechts de hoogst noodige kleeding verstrekt.

Voor zoover den ondergeteekende bekend is — en er bestaat voor hem geene reden om aan te nemen dat van dezen regel wordt afgeweken — worden alle miliciens denzelfden dag waarop zij bij het korps aankomen, of uiterlijk den daaropvolgenden dag aan het geneeskundig onderzoek onderworpen, en in elk geval geschiedt dit vóór hun de militaire kleeding wordt verstrekt, weshalve de mededeeling „dat een reeds ingelijfde en in uniform gekleede loteling nog wordt afgekeurd” vermoedelijk op eene bij het korps begane vergissing berust, dan wel betrekking heeft op miliciens, van welke eerst, nadat zij eenigen tijd dienst hebben gedaan, kan blijken, of zij al dan niet geschikt zijn voor den dienst, zulks in verband met het bepaalde bij de eerste zinsnede van art. 116 der Militiewet.

Het is volkomen juist, dat somwijlen lotelingen, die een tijdlang onder de wapenen zijn geweest, voor den dienst moeten worden afgekeurd, omdat eene ziekte, waaraan zij vóór hunne indiensttreding leden, zich opnieuw openbaart. Dit zal evenwel niet te voorkomen zijn. Werd toch in alle gevallen een blind geloof gehecht aan de opgaven van miliciens, aangaande de ziekten en gebreken waaraan zij beweren reeds vroeger te hebben geleden, dan zouden (het groot aantal jaarlijks voorkomende gevallen van simulatie en aggraviatie zou hiervoor ten bewijze kunnen strekken) vele voor den dienst geschikte miliciens ten onrechte worden afgekeurd, ten nadeele van de lotelingen die de plaats van de afgekeurden moeten innemen.

Bij uiterlijk niet waarneembare ziekten is een observatie-tijdperk onvermijdelijk, in de eerste plaats bij vallende ziekte, welke meermalen wordt voorgewend, om van den dienst te worden vrijgesteld.

Aanspraak op geneeskundige verzorging voor rekening van het Rijk. Militairen zijn — ook dan, wanneer zij zich met gewoon of klein verlof in het garnizoen bevinden — gerechtigd tot het erlangen van genees- en heelkundige hulp en van medicijnen, door de zorg van het Departement van Oorlog, in plaatsen waar in den militairen geneeskundigen dienst is voorzien.

In plaatsen waar zulks niet het geval is, bestaat die aanspraak alleen dan, wanneer de militairen zich *in werkelijken dienst* bevinden.

Afwijking van het beginsel, hetwelk in deze bepaling is neergelegd, door bedoelde aanspraak mede te verleen aan militairen, die zich *met verlof* bevinden in plaatsen waar niet in den militairen geneeskundigen dienst is voorzien, zou niet alleen aanzienlijke geldelijke uitgaven ten gevolge hebben, doch zou tevens tot moeilijk te voorkomen misbruiken aanleiding kunnen geven.

Militairen die, met verlof afwezig zijnde, ziek worden, kunnen zich evenwel in het meest nabijzijnde militaire hospitaal ter verpleging doen opnemen.

Voorts wordt op die militairen in den regel de gunstige bepaling toegepast, dat hunne afwezigheid wegens ziekte wordt aangemerkt als verlof, verleend tot herstel van gezondheid; waaraan steeds behoud van soldij verbonden is.

VIDE AFDEELING.

Vermindering van het artikel. Art. 28. Met het oog op het door de Tweede Kamer op 30 November 1899 uitgebrachte votum ten aanzien van het, bij het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1899, behandelde laboratorium voor de

Hoogere Krijgsschool, is de in art. 28 van de ontwerp-begrooting voor het dienstjaar 1900 uitgetrokken post ad f 600 voor de bezoldiging van een amnensis overbodig geworden, en kan dit bedrag dientengevolge vervallen.

In verband hiermede wordt art. 28 bij de nevengaannde Nota van Wijzigingen verminderd met f 600.

Cadettenschool. Art. 30. Zoodra den ondergeteekende de minder gunstige resultaten bij het dit jaar aan de Cadettenschool gehouden overgangsexamen bekend werden, heeft hij naar de oorzaken daarvan een onderzoek ingesteld.

Daarbij is gebleken, dat dit feit voor een groot deel was toe te schrijven aan het groot aantal leerlingen van het 1ste studiejaar gedurende het leerjaar 1898—1899, in verband met het aantal parallelklassen, welk laatste aantal met het oog op de beschikbare leeraren en het voor ieder hunner beschikbaar te stellen aantal lesuren niet kon worden vermeerderd. Mede in verband met den jeugdigen leeftijd der leerlingen in dit studiejaar, waarvan sommigen niet met liefde tot de studie waren bezielde, maar veeleer door moreelen dwang of door ernstige bestraffing tot hun plicht moesten worden gebracht, moet hierin de oorzaak van het bedoeld verschijnsel worden gezocht.

Ook ondergeteekende is geheel het gevoelen toegedaan, dat alles moet worden aangewend om het verblijf aan vorenbedoelde inrichting niet langer te doen duren dan strikt noodig is.

Daarom zijn dan ook dezerzijds maatregelen getroffen om dergelijke ongunstige uitkomsten in het vervolg zooveel mogelijk te voorkomen.

Dat een groot aantal cadetten van meerbedoelde inrichting wegens onvoldoend afgelegd toelatingsexamen niet naar de Koninklijke Militaire Academie konden worden bevorderd, kan de ondergeteekende niet toegeven; immers van de 56 cadetten die aan dit examen deelnamen, konden er niet meer dan 4 op dien grond niet tot laatstbedoelde inrichting worden toegelaten.

Dat de toelatingsexamens op minder doelmatige wijze zijn geregeld, is den ondergeteekende dan ook niet gebleken.

VIIde AFDEELING.

Constructie-werkplaatsen te Delft. Het is niet waarschijnlijk, dat weldra het geheele personeel der zadelmakerij aan de constructie-werkplaatsen kan worden gemist. Wel echter heeft dit personeel sedert den aanvang van dit jaar geleidelijk eene aanzienlijke inkrimping kunnen ondergaan, zoodat, wanneer deze met 1 Mei 1900 voltooid is, slechts een opzichter en een elftal werklieden in leder te Delft overblijven.

Verder te gaan wordt voorshands, in verband met de adviezen van den directeur der artillerie-inrichtingen onraadzaam geacht, eensdeels omdat steeds eenige werklieden noodig blijven voor herstellingen en voorzieningen aan ledereen onderdeelen van werktuigen en materieel in andere werkplaatsen aanwezig of onderhanden, anderdeels omdat er voor de tegenwoordige sterkte nog voldoende werk voorhanden is. Als het later mogelijk zal blijken het personeel verder te verminderen, zal de ondergeteekende dat zeker doen. Door aldus te handelen zal het tevens mogelijk blijven, om den aanmaak van nieuwe ledereen voorwerpen aan de constructie-werkplaatsen te doen plaats hebben, indien zulks tot besparing van uitgaven kan leiden, zooals onlangs nog bij de voorziening in de behoefte aan kokers en tassen voor telephoon-materiaal bleek het geval te zijn.

Het onderzoek naar de wenschelijkheid van de afschaffing van de wagenmakerij heeft den ondergeteekende doen besluiten vooralsnog niet tot die opheffing over te gaan. Immers, de arbeid welke aan bedoelde werkplaats wordt opgedragen, bestaat in hoofdzaak uit het aanmaken van onderdeelen van voertuigen en vooral uit herstellingen, beide van zoodanigen aard, dat, werd een en ander aan de particuliere nijverheid opgedragen, een kostbaar deskundig toezicht voortdurend noodig zou zijn uit hoofde van het groote belang, hetwelk met eene zeer deugdelijke bewerking gemoeid is.

Ook moet de aanmaak van sommige militaire voertuigen, wegens de bijzondere eischen waaraan zij moeten voldoen, bepaald in 's Rijks werkplaatsen geschieden.

Zelfs kan dit voor niet militaire voertuigen gewenscht zijn, getuige de her-

haalde verzoeken van de Rijksc commissie voor de graadmeting en waterpassing om voor hare rekening voertuigen in de constructie-werkplaatsen te doen aanmaken.

Arbeidsorganisatie der werklieden aan de artillerie-inrichtingen. De maatschappelijke toestand der werklieden van de artillerie-inrichtingen steekt in velerlei opzicht — zooals vast werk, vrije geneeskundige behandeling ook voor het gezin, aanspraak op pensioen, daggeld bij ziekte en op algemeen erkende, niet op Zondag vallende, Christelijke feestdagen — gunstig af bij die van werklieden van particuliere ondernemingen. Hun loon wordt bepaald door chefs die geen financieel belang bij de zaak hebben en die, zooals vanzelf spreekt, prijs stellen op het bezit van voor hun vak bekwame werklieden. Voor gegronde ontevredenheid bestaat dientengevolge bij de hier beschouwde werklieden geene aanleiding en dit te minder waar hunne rechten en verplichtingen bij reglement vastgesteld zijn.

Indien niettemin door de werklieden vermeend wordt, dat zij onrechtvaardig of onbillijk worden behandeld, dan is hun bij het voornoemde reglement het recht gewaarborgd om zich langs omschreven weg tot het hoofd der inrichting te wenden. Zijn zij ook met de beslissing van dat hoofd niet tevreden, dan staat natuurlijk ook voor hen beroep op den ondergeteekende open. Hieruit volgt dat eene zelfstandige organisatie, zooals die door de hier aan het woord zijnde leden wordt bedoeld, voor de belangen der werklieden onnoodig is en er dus voor den Staat geene aanleiding is in deze het initiatief te nemen. Evenmin bestaat er echter voor den Staat reden, vereenigingen van werklieden die den ordelijken gang van den arbeid niet aantasten of bedreigen, tegen te gaan. Dit geschiedt dan ook niet en zelfs zijn meer dan eens door den ondergeteekende wenschen overwogen, en verzoeken ingewilligd, welke hem door zulke vereenigingen kenbaar waren gemaakt.

Toepassing van eene bepaling van het reglement nopens de werklieden bij de artillerie-inrichtingen. Ten einde den werkman schadeloos te stellen voor het gemis van verdiensten, ten gevolge van bevolen sluiting der artillerie-inrichtingen op algemeen erkende feestdagen en hem dus het eigen onderhoud en dat der zijnen op die dagen niet te verzwaren, werd door den ondergeteekende in den aanvang van het vorige jaar o.a. bepaald, dat door de werklieden op tweeden Paaschdag, Hemelvaartsdag, tweeden Pinksterdag, alsmede op de beide Kerstdagen en Nieuwjaarsdag, voor zoover deze niet op Zondag vallen, tien uren gewoon uurgeld, respectievelijk het volle daggeld wordt genoten.

Van eene uitbreiding van deze vrijgeveige bepalingen alleen voor diegenen die van de feestdagen wenschen gebruik te maken om veraf wonende familiebetrekkingen te bezoeken, kan reeds om de groote moeilijkheden die zij in de practijk zou opleveren, geen sprake zijn. Eene eventueele ruimere toepassing zou dan ook voor iederen werkman moeten gelden.

Neemt men nu in aanmerking dat elke dag waarvoor loon uitgekeerd en waarop niet gewerkt wordt, het Rijk op ongeveer f 2000 komt te staan en dat de werkman alleen dan het loon op de feestdagen niet uitbetaald krijgt, als hij en den geheelen werkdag onmiddellijk voorafgaande aan en den geheelen werkdag dadelijk volgende op den feestdag of de feestdagen, met verlof of permissie afwezig is, dan zal het, naar de ondergeteekende vermeent, geene bevreemding wekken, dat hij zich niet gerechtigd acht tot de bedoelde ruimere toepassing over te gaan.

Regeling en uitbetaling van het loon aan de constructie-werkplaatsen te Delft. De onderstelling, als zou de uitbetaling van het loon aan de constructie-werkplaatsen op onregelmatige wijze geschieden, is niet juist. De werklieden ontvangen des Zaterdag het in de afgelopen week verdiende uurgeld, terwijl eens per maand het overgeld voor het werk op stuk wordt verrekend.

Het overgeld bereikt echter bij de constructie-werkplaatsen een hooger percentage van het uurgeld dan bij de andere inrichtingen, in verband waarmee de uurgelden dan ook over het algemeen lager zijn.

Gelijk uit de ten vorigen jare gegeven uitvoerige uiteenzetting volgt, zou het afschaffen van het overgeld — en dus van het stukwerk — evenals het verhoogen van het uurgeld met gelijktijdige beperking van het overgeld, bij

de constructie-werkplaatsen groote bezwaren hebben, die aan het Rijk belangrijk geldelijk nadeel zouden toebrengen.

Om evenwel aan den wensch van de hier aan het woord zijnde leden te gemoet te komen, zal de ondergeteekende, bij wijze van proef, bepalen, dat aan de stukwerkers wekelijks een voorschot op hun overgeld worde uitbetaald ten bedrage van 20% van het uurgeld.

Nieuwe regeling van traktementen voor burgerlijke ambtenaren aan de artillerie-inrichtingen. Art. 33. De verkregen inlichting omtrent het Koninklijk besluit van 26 September 1899 n°. 40 is niet geheel juist. Wel geeft dit Koninklijk besluit de aanvangs- en eindtraktementen aan, maar tevens stelt het regels vast voor de toekenning van periodieke verhoogingen, waardoor voorkomen wordt, dat de eene inrichting traktementsvermeerderingen voordraagt, op grond van dergelijke verhoogingen bij eene andere inrichting toegekend.

De na de dagteekening van vorenbedoeld Koninklijk besluit aangestelde ambtenaren moesten natuurlijk het bij dat besluit vastgestelde aanvangstraktement erlangen. Dat zulks voor hen zeer hard zou zijn, kan de ondergeteekende niet inzien. Meestal toch zullen ook voor hen de voordeelen, aan het stelsel van periodieke verhoogingen verbonden, opwegen tegen de nadeelen van het lagere aanvangstraktement en waar dit, als in het aangehaalde voorbeeld, voor enkelen niet het geval mocht zijn, verkrijgen die toch bij hunne eventueele benoeming tot de hogere klasse meer inkomen dan zij voor die aanstelling hadden, terwijl zij in de lagere klassen jarenlang hooger traktement hebben genoten dan zij na het meervermelde Koninklijk besluit daarin aangesteld worden. De ondergeteekende kan dan ook geene termen vinden om het traktement der hierbedoelde ambtenaren reeds dadelijk te brengen op het bedrag der oude regeling. Hierdoor toch zou op de eerst na langdurig overleg met de betrokken autoriteiten tot stand gekomen reëling een inbreuk worden gemaakt, waarvan de grens moeilijk op billijke wijze zou zijn te trekken.

Het is zeker juist dat het behouden der door de tegenwoordige titularissen bereids verkregen hogere bezoldiging niet kan leiden tot het verhoogen van het totale bedrag der traktementen. Die verhooging ontstaat dan ook niet hierdoor, maar door de periodieke traktementsvermeerderingen, waarvoor meerdere ambtenaren in het aanstaande jaar in aanmerking komen tot een bedrag hetwelk geraamd moet worden op f 1550 meer dan het totaal van de sommen welke vermoedelijk bij aanstelling van nieuwe titularissen zullen worden uitgespaard en van die welke voor verhooging in 1899 waren uitgetrokken.

Vermindering van het artikel, Art. 35. In verband met het door de Tweede Kamer, bij de behandeling van het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1899, op 30 November 1899 uitgebrachte votum ten aanzien van het overbrengen van de directie der artillerie-inrichtingen van Delft naar Amsterdam, wordt dit artikel bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen verminderd met f 733.

Aanschaffing van het geschut. Art. 36. Een beslist antwoord kan bezwaarlijk op de hier gestelde vraag worden gegeven.

Immers, gelijk de ondergeteekende in de Memorie van Toelichting mededeelde, de aanmaak van snelvuurkanonnen in eigen werkplaatsen gaat geregeld voort en daarvoor zijn natuurlijk materialen noodig, die uit art. 36a betaald worden. Het juiste daarvoor benoedigde bedrag is onmogelijk nauwkeurig te bepalen; het wordt o.a. in hooge mate beheerscht door de behoefte aan materialen in het eind van een dienstjaar, in verband met den geregelden voortgang der werkzaamheden in het daaropvolgende jaar.

Er is nog eene tweede reden, die eene bindende opgave belet.

De aan te maken snelvuurkanonnen zijn de na vergelijkend onderzoek ingevoerde kanonnen van 6 cM., welke grootendeels worden vervaardigd overeenkomstig vroeger door de fabriek van KRUPP geleverde vuurmonden.

Hiertegen nu rezen van de zijde van den leverancier ernstige bezwaren, die ondervangen werden door een afspraak, volgens welke het Rijk $\frac{1}{3}$ der benoedigde kanonnen bij genoemde fabriek aanschafte en voor zeer verlaagden prijs het grootste gedeelte der voor de overige kanonnen van 6 cM. benoedigde materialen bij dien leverancier kan verkrijgen. De aanschaffing van de genoemde kanonnen hangt dus af van de behoefte aan materialen voor den

aanmaak dier vuurmoeden en van de beschikbare geldmiddelen, zoodat niet reeds nu kan worden gezegd of kanonnen van 6 cM. zullen worden gekocht en — zoo ja — hoeveel.

Eindelijk is het bestaanbaar, dat ook een andere aankoop noodig zal blijken. Gelijk aan de Kamer bekend zal wezen, is bereids in enkele Staten van Europa snelvuurgeschut ingevoerd en worden in genoegzaam alle Rijken proeven genomen in verband met die invoering. Ook bij ons geschiedt dit, waarbij in de eerste plaats beoogd wordt het bestaande veldkanon voor gebruik als snelvuurkanon te doen inrichten. Zoodoende zal waarschijnlijk een overgangstoestand kunnen worden verkregen, die zonder overwegend nadeel toelaat, ook van de in andere Staten verkregen uitkomsten een nuttig gebruik te maken, terwijl bovendien het voordeel zou bestaan, dat, als eenmaal de invoering van nieuw veldgeschut niet langer mocht kunnen uitgesteld worden, het tegenwoordige veldkanon, ingericht als snelvuurgeschut, het bij het vestinggeschut ingedeelde kanon van 8 cM. Br. kan vervangen, da. gelijk reeds voor eenige jaren aan de Kamer werd medegedeeld, geheel verouderd is.

Nu is het mogelijk dat het voor de hier bedoelde proeven noodig zal blijken, om — in den geest van hetgeen indertijd bij de beproeving van snelvuurkanonnen van 6 cM. en (natuurlijk op veel grooter schaal) bij de proeven vóór de invoering van het geweer M. 95 geschiedde, zeer enkele snelvuurveldkanonnen van verschillend model voor onderlinge vergelijking te beproeven. Onzeker is het dan nog of die proefvuurmonden gekocht moeten worden, dan wel of een wedstrijd tusschen leveranciers mogelijk zal blijken. De begrooting dient dus ook hiervoor eenige speling te laten.

Ten einde echter de gestelde vraag zooveel doenlijk te beantwoorden, deelt de ondergeteekende mede, dat het voornemen is in 1900 alleen snelvuurkanonnen van 6 cM. aan te maken en dat de eventuele aanschaffing van vuurmonden uitsluitend dit kaliber of de beproeving van snelvuurgeschut overeenkomstig de gegeven uiteenzetting zal betreffen.

Het tegenwoordige vermogen der geschutgieterij is nog niet juist aan te geven, maar is vermoedelijk gelegen tusschen 36 en 48 kanonnen van 6 cM. per jaar.

Horloges en zakboekjes van de korporaals der vesting-artillerie. Art. 41. De ondergeteekende houdt zich verzekerd dat de Kamer met hem van oordeel is, dat de verschillende behoeften moeten verantwoord worden op de artikelen der begrooting, waartoe zij door hun aard behooren. De in het Voorloopig Verslag ad. art. 59 gestelde vraag bevestigt hem in die meening. In het loopende jaar nu achten de betrokken autoriteiten het noodig, dat korporaals der vesting-artillerie bij sommige oefeningen voorzien waren van horloges en zakboekjes.

Waar het niet aanging den korporaals de verplichting op te leggen om zelve in die behoefte te voorzien, ontstond de vraag of deze op de uitrusting- en reserverekening verstrekt, dan wel voor de oefeningen aangeschaft en slechts bij het gebruik uitgereikt moesten worden. De ondergeteekende gaf tot het tweede, als z. i. het meeste juiste, last, waarvan het gevolg was, dat art. 41 verhoogd moet worden: aangezien het een nieuwe uitgave gold, kon geene vermindering op een ander artikel hiertegenover staan.

Dit laatste geldt evenzeer de in de Memorie van Toelichting aangeduide noodzakelijkheid om bij de tactische schietoefeningen der kustartillerie sleepbooten te bezigen, aangezien de dienst der marine niet toelaat om steeds de vereischte bewegende doelen beschikbaar te stellen.

VIIIste AFDEELING.

Opmaken van begrootingen en bestekken. Tot toelichting van eene opmerking betreffende het opmaken van begrootingen en bestekken wordt, als voorbeeld van eene onnauwkeurige berekening, de begrooting aangehaald voor het maken van een kogeldijk op de Galdersche heide bij Breda. De ondergeteekende veroorlooft zich daaromtrent het navolgende mede te deelen.

Tot het wijzigen van het schietterrein op de Galdersche heide moesten o.a. een kogeldijk en negen schietbanen worden gemaakt.

Voor het vormen van den kogeldijk was, volgens de door de directie gemaakte begrooting, die in het gedrukte bestek is opgenomen, 41 880 M³. grond benodigd; het in het Voorloopig Verslag genoemde getal van 500 M³. is blijkbaar eene misstelling. De bovengenoemde hoeveelheid van 41 880 M³. grond moet verkregen worden:

1°. uit grensslotten, en

2°. door afgraving van het hooger gelegen terreingedeelte ter weerszijden van den te maken kogeldijk.

De schietbanen moesten voorts grootendeels door ingraving in het terrein worden gevormd.

Hoe meer terrein nu, voor het maken van den kogeldijk, ter plaatse van de te maken schietbanen werd afgegraven, des te minder grond zou daarna voor het voltooiën van die schietbanen uitgegraven en over het terrein verspreid behoeven te worden.

Bij het samenstellen van de begrooting heeft men zich eene werkwijze voorgesteld, waarbij het grootste gedeelte van den voor den kogeldijk benodigde grond werd verkregen door afgraving ter plaatse van de te vormen schietbanen, zoodat slechts 500 M³. grond uit de schietbanen — op een gedeelte, dat te ver van de kogeldijk verwijderd was om daaraan te worden verwerkt — over het terrein zou verspreid worden. Deze wijze van werken is vóór de aanbesteding, met behulp van duidelijke teekeningen gegrond op de terreinopnemingen, aan de gegadigden uiteengezet.

Bij de uitvoering van het werk heeft de aannemer, die geheel was vrijgelaten in de wijze van werken, minder grond voor het vormen van den kogeldijk afgegraven van het terrein ter plaatse van de schietbanen, en dientengevolge later meer grond uit die banen moeten weggraven en over het terrein verspreiden.

Het verschil in de hoeveelheid over het terrein verspreiden grond ontstond dus niet tengevolge van eene foutieve begrooting, maar was uitsluitend een gevolg van de afwijking van de werkwijze, die door directie, op grond van de nauwkeurige terreinopneming, zou zijn gevolgd indien deze zelve het werk had moeten uitvoeren.

De ondergeteekende heeft zich verplicht geacht deze zaak eenigszins uitvoerig uiteen te zetten, om duidelijk te doen uitkomen, dat de gemaakte opmerking — vermoedelijk ontleend aan eenzijdige en niet volledige inlichtingen van de zijde des aannemers — allen grond mist.

Hij kan dan ook niet toegeven, dat door officieren der genie niet steeds de vereischte nauwkeurigheid wordt betracht bij het opmaken van begrootingen, en meent dan ook met beslistheid te moeten afwijzen het uit onvoldoende inlichtingen geputte verwijt, dat te dezen opzichte aan het wapen der genie wordt aangewreven.

Afvoer van het waschwater te den Helder. Art. 43. De mededeeling, in de Memorie van Toelichting, betrekkelijk verontreiniging van den bodem, en daardoor ook van het drinkwater, te den Helder heeft betrekking op een waschinrichting, gelegen in de diepe droge gracht ten zuiden van het reduit van het fort Kijkduin, waarvan het vuile water thans uitloopt in een uitgediept grachtsgedeelte. Het water van een in de nabijheid van die waschinrichting gelegen welput is onbruikbaar geworden als drinkwater.

Om nu te voorkomen dat zulks ook het geval zal worden met het water van de overige in de bedoelde gracht gelegen welputten, verzocht men het gebruikte waschwater door een riool te leiden naar een bestaande put, van waaruit al het vuile water van het fort naar zee wordt afgevoerd.

Huren van woningen door onderofficieren. Art. 46. De opmerkingen omtrent het huren van woningen, ten behoeve van de huisvesting van gehuwde onderofficieren, die recht hebben op vrije woning, schijnen op een misverstand te berusten. Deze woningen worden namelijk niet door die onderofficieren zelve gehuurd.

Aan een klein gedeelte der gehuwde onderofficieren worden vertrekken in de kazerne, aan het meerendeel echter woningen *buiten* de kazerne ter bewoning aangewezen. Voor zoover voor laatsgenoemd doel geen voldoende aantal Rijkswoningen voorhanden is, worden door de plaatselijke- of garnizoens-commandanten woningen gehuurd.

Deze houden, bij het vaststellen van den daarbij te besteden huurprijs, rekening met den graad van den belanghebbende en de grootte van diens gezin en bepalen, voor iederen gehuwde in het bijzonder, welk bedrag door het Rijk voor eene passende woning kan worden beschikbaar gesteld.

De voor deze woningen verschuldigde huurpenningen worden *door de verhuurders* bij een betaalmeester of bij een kwartiermeester ontvangen.

De bewoners zelve hebben alzoo met het huren en met de betaling geenerlei bemoeienis. Hebben de te huisvesten onderofficieren voorkeur voor eene bepaalde woning, overschrijdt de huurprijs daarvan niet het bedrag dat de plaatselijke- of garnizoens-commandant namens het Rijk kan beschikbaar stellen, acht deze autoriteit die woning voor den belanghebbende een passend verblijf en is de afstand tot de kazerne niet te groot, dan kan de plaatselijke- of garnizoens-commandant die woning huren en in zooverre den belanghebbende ter wille zijn.

In den regel worden verzoeken omtrent de keuze van een woning zooveel mogelijk ingewilligd, en wordt daarbij slechts de eisch gehandhaafd, dat de woningen binnen den bebouwdten kom der gemeente moeten liggen.

Ook in Amsterdam wordt met dergelijke verzoeken rekening gehouden, alvorens tot het huren van nieuwe woningen over te gaan. Daar echter de gehuwde militairen niet te ver van de kazerne kunnen wonen, is het grootste gedeelte der bedoelde militairen buiten de Muiderpoort, in den omtrek van het Oosterpark gehuisvest. Dat in dit garnizoen voor de gehuwde onderofficieren zelfs eene bepaalde straat zoude zijn aangewezen, is niet juist.

Het komt ondergeteekende niet gewenscht voor in de thans bestaande regeling verandering te brengen. Vaste bedragen voor huishuur vast te stellen is niet wel doenlijk, omdat, zowel in 's Rijks belang als in dat van den gehuwde rekening moet worden gehouden met diens graad. Een *vast* bedrag zou *te hoog* of *te laag*, en slechts zelden juist zijn.

Vergunning te verleen tot het betrekken van ruimere woningen, dan voor hunne gezinnen worden noodig geacht, zou — andere nadeelen buiten beschouwing latende — allicht aanleiding geven tot het uitoefenen van winkelneringen, het bedrijf van kamerverhuurder of iets dergelijks, waarvan allicht het gevolg zou zijn, dat die gehuwde militairen zich niet meer uitsluitend aan den dienst zouden wijden, doch — in beslag genomen door hunne particuliere ondernemingen — den dienst als bijzaak zouden gaan beschouwen.

Bovendien zou daardoor bij de gehuwden een streven ontstaan tot het bekomen van duurder woningen, waardoor de gemiddelde plaatselijke huurprijzen allengs zouden stijgen en de kosten de huisvesting zouden toenemen.

IXde AFDEELING.

Voeding der manschappen. Het was den ondergeteekende aangenaam te vernemen, dat sommige leden van meening waren, dat de voeding der manschappen over het algemeen goed en voldoende is. Hij kan wijders de verzekering geven, dat er steeds naar gestreefd wordt, daarin nog verbetering te brengen.

Met de opleiding van militaire koks aan de kookschool te Amsterdam wordt nog voortgegaan.

Bruine boonen kunnen als een in alle opzichten goed voedingsmiddel worden aangemerkt. De ondergeteekende zou er dan ook niet gaarne toe overgaan, dit gerecht door een ander te vervangen.

Intusschen is aan de betrokken autoriteiten machtiging verleend, om, bij groote hitte, in vervanging van dit ration, een der rations te doen verstrekken waarbij aardappelen worden genuttigd.

Over het nemen van eene proef, ten einde te onderzoeken in hoever het wenschelijk moet worden geacht om suiker als voedingsmiddel voor den soldaat te benutten, werd reeds enkele jaren geleden met de betrokken militaire autoriteiten van gedachten gewisseld.

Op grond van de te dier zake ontvangen adviezen, werd tot de proefneming niet overgegaan.

Een rapport, dit onderwerp betreffende, is, ter kennismeming van de leden, in originali hierbij gevoegd. *)

*) Het bovenvermelde rapport is ter griffie nedergelegd, ter inzage voor de leden.

Hierbij zij nog aangeteekend, dat de samensteller van het rapport alsmede de inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht met betrekking tot het suikervraagstuk thans nog geheel dezelfde meening zijn toegedaan, welke destijds in het rapport werd neergelegd.

Burgerwerklieden bij alle militaire bakkerijen. Art. 55. De Minister is erkentelijk voor de hulde, hem gebracht wegens de maatregelen, genomen tot verbetering van de positie van het personeel der militairen bakkerijen.

Hij kan evenwel niet deelen in de meening van sommige leden, die de positie van dat personeel niet voldoende geregeld achten.

Bij eene vergelijking van de loonen van de bakkers in de militaire bakkerijen met die van de bakkers in particuliere broodfabrieken, wordt wellicht over het hoofd gezien, dat eerstgenoemden behalve hun loon genieten: een ration brood daags, het gebruik en bewassing van werkkleding, vrije geneeskundige behandeling en verstrekking van medicijnen voor zich en hun gezin; voorts blijven zij in het genot van hun loon bij ziekte en ongevallen en hebben zij aanspraak op pensioen.

De mededeeling betreffende eene vermeende verhooging van het ziekingeld wordt niet begrepen.

Eene bepaalde regeling omtrent het verlof bestaat niet; door de toeziencheefs der inrichtingen wordt aan het personeel, wanneer daartoe aanleiding bestaat en de dienst dit toelaat, een kortstondig verlof niet onthouden. Te dier zake reglementaire bepalingen vast te stellen, komt den ondergeteekende niet wenschelijk voor.

Eene opgaaf van de samenstelling van het personeel der militaire bakkerijen en van de loonen, welke thans door dit personeel worden genoten, wordt hiernevens als bijlage overgelegd.

Aankoop van graan. Art. 56. Hoewel de prijzen van de granen in het begin van 1899 eenigszins zijn gedaald, kan toch, in verband met de prijzen waartegen bij de laatstelijk gehouden aanbestedingen is ingeschreven, de prijs van het ration brood van 0,6 kilogram voor het jaar 1900 op niet minder dan f0,05 worden gesteld.

In dien prijs zijn niet alleen begrepen de kosten van aan te schaffen granen, maar, met uitzondering van die voor het personeel, alle andere kosten van de militaire bakkerijen, zooals die voor het malen van de granen, de brand- en lichtstoffen, het water, het aanschaffen en onderhouden van materieel, van stoom- en andere werktuigen, enz.

Opheffing der militaire slachterijen. Art. 57. In den loop van dit jaar werd onderzocht, in hoeverre verstrekking van het vleesch ten behoeve van de onderscheidene garnizoenen uit de abattoirs te Amsterdam en te Rotterdam — waarop door enkele leden werd aangedrongen — uitvoerbaar zou zijn, en, in verband met eene daarmede gepaard gaande opheffing van de militaire slachterijen, bezuiniging ten gevolge zou kunnen hebben.

De uitslag van het onderzoek heeft aangetoond, dat die maatregelen, ook op grond van de bezwaren, welke blijkens het Voorloopig Verslag werden ter sprake gebracht, niet zouden zijn in het belang van de voeding van den soldaat, noch in het geldelijk belang van het Rijk.

XDE AFDEELING.

Traktement van den directeur van de centrale magazijnen. Art. 59. Het traktement van den directeur van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting alsmede dat van den kapitein-intendant, hoofd der keuringscommissie, is op het voetspoor van vorige jaren op art. 6 uitgetrokken.

Naar het den ondergeteekende voorkomt geschiedt dit te recht, omdat daardoor een getrouw beeld wordt gegeven hoeveel het personeel der intendance kost.

Het schijnt hem dan ook niet wenschelijk in de tot dusver ten deze gevolgde wijze van handelen verandering te brengen.

Lotsverbetering van de mindere geëmployeerden aan de centrale magazijnen. De meening van enkele leden, volgens welke de werklieden op daggeld bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting geen aanspraak hebben op geneeskundige behandeling voor rekening van het Rijk en geen uitzicht hebben op pensioen, berust op eene dwaling.

Het doen opklimmen van de werklieden der 2de en 3de klasse in eene hoogere klasse, na een bepaald aantal dienstjaren, is door den ondergeteekende reeds overwogen.

Dat daaraan vooralsnog geen gevolg werd gegeven, is hieraan te wijten, dat aan dien maatregel eene jaarlijksche uitgaaf van \pm f4000 verbonden is.

Kleedermakers. In vorige jaren werden reeds de redenen medegedeeld, op grond waarvan in de positie van de personen die stukwerk verrichten voor de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting, geen verandering kan worden gebracht.

De ondergeteekende heeft de grondslagen, waarnaar de loonen voor den aanmaak van lakensche kleedingstukken worden berekend, doen herzien.

Deze herziening is met eene verbetering van die loonen gepaard gegaan.

Lichtere ransels. Art. 61. De ondergeteekende meent zich te kunnen bepalen bij de opmerking dat de ransel N. M. der infanterie ruim een half kilogram lichter is dan de ransel van het Duitsche leger.

XIII DE AFDEELING.

Toelage aan oud-strijders. Art. 77. Uit de door het bestuur der Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland” ingediende jaarverslagen blijkt, dat de inkomsten dier vereeniging, waarvan het Rijkssubsidie verreweg de voornaamste is, naar zoodanige regelen onder de oud-strijders wordt verdeeld, dat de billijkheid betracht wordt, al kan dan ook niet gezegd worden, dat letterlijk met *ieders* behoeften rekening wordt gehouden. Zooals de ondergeteekende reeds in het antwoord op het Voorloopig Verslag der begrooting voor 1898 aantekende, worden de oud-strijders voor de berekening van den onderstand dien zij van de vereeniging ontvangen, al naar gelang van hunnen meer of minder behoeftigen toestand, verdeeld in drie categoriën. Deze wijze van uitkeering heeft de vereeniging ook sedert gevolgd.

Blijkens het jongste jaarverslag is de financieele toestand van de vereeniging thans zóó, dat, indien zij de uit te reiken ondersteuning blijft toekennen tot het bedrag dat tot dusverre werd gegeven, de uitgaven deswege het bedrag van het Rijkssubsidie niet veel zouden te boven gaan en althans de collecte waarvan in het Voorloopig Verslag sprake is, minder noodig zou wezen.

Het bestuur der vereeniging wenscht de collecte echter niet prijs te geven, omdat het zijne bedoeling is, de toelagen der oud-strijders iets te verhoogen, indien het Rijkssubsidie — gelijk de vereeniging verzocht heeft — ook voor het jaar 1900 bepaald wordt op het aangevraagde bedrag van f25.000.

Voor verhoogen van dit bedrag is, naar de ondergeteekende meent, ook in verband met het vorenstaande, thans nog minder reden dan vroeger.

XVI DE AFDEELING.

Inrichting van marechaussee-kazernes. In het gevoelèn dat de marechaussee-kazernes in de provincie Noordbrabant over het algemeen zeer onvoldoende zijn ingericht, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld. Wel is de inrichting van deze gebouwen over het algemeen minder gunstig dan die in de noordelijke provinciën, waar de kazernes van veel jongeren datum zijn, en zijn er verschillende gebouwen die verbetering vereischen, maar over het algemeen genomen is de toestand voldoende.

Gaandeweg wordt, in verband met het eindigen van de loopende huurcontracten, naar verbetering van den toestand gestreefd.

Verbetering van de positie der marechaussee. Het was den ondergeteekende aangenaam uit de bij dit Verslag gevoegde afzonderlijke Nota te mogen zien, dat bij de twee leden die genoemde Nota hebben ingediend, de overtuiging bestaat, dat het personeel van het wapen der Koninklijke marechaussee in het algemeen als politiekorps steeds uitnemende diensten heeft bewezen.

Van den inhoud van de in die Nota behandelde punten werd door den ondergeteekende voorts met belangstelling kennis genomen; tot beantwoording daarvan en van de ter zake in het Voorloopig Verslag zelf gemaakte opmerkingen moge het navolgende strekken.

Hoewel erkennende dat sommige van de aangeroerde onderwerpen zijne in-

stemming, als ook die van den inspecteur der cavalerie, belast met het algemeen toezicht over het wapen, wegdragen, kan hij, met het oog op de groote uitgaven welke aan de verwezenlijking van de geopperde denkbeelden verbonden zijn, vooralsnog geene vrijheid vinden om daarvoor de benoodigde gelden aan te vragen.

Ten vorigen jare toch werd ruim f30.000 voor verbeteringen van de materiele positie van den marechaussee toegestaan.

Die lotsverbeteringen zijn ingevoerd met ingang van 1 Januari ll. en gelden derhalve nauwelijks tien maanden. Naar de meening van ondergeteekende is daarom de tijd nog niet gekomen voor het nemen van nieuwe maatregelen in het belang van genoemd personeel.

Eene uitzondering daarop is echter gemaakt ten aanzien van de toekenning van een subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen, ten einde te voorkomen dat het bedrag van de contributiën van de leden meer zal bedragen dan een cent per dag en per man.

Voor het oogenblik meent de ondergeteekende niet verder te mogen gaan. Hij kan echter de verzekering geven, dat de belangen van het wapen steeds door hem in het oog zullen worden gehouden.

Afzonderlijke Nota. Ad 1um. Hierbij is niet in aanmerking genomen, dat het personeel der marechaussee vrije huisvesting geniet en daarenboven vrije geneeskundige behandeling of wel tegemoetkoming daarin. Voorts mag niet uit het oog worden verloren, dat het drie vierde gedeelte der marechaussee ongehuwd is en door het gezamenlijk huisvesten niet onbelangrijke voordeelen kunnen worden verkregen.

Ad 2um. Ten aanzien van het hier vermelde is de inspecteur der cavalerie, belast met het algemeen toezicht over het wapen, van oordeel dat er bij het wapen, in het gebied van een district, geen werkkring is voor iemand met een hooger graad dan dien van wachtmeester, in graad gelijk aan een opperwachtmeester bij de korpsen, en het dus ongeraden voorkomt een hooger graad te verlenen.

In deze meening wordt door den ondergeteekende gedeeld.

Ad 3um. Het hier vermelde is niet geheel juist.

De marechaussees, die in plaatsen zijn gestationneerd waar geen militaire officieren van gezondheid aanwezig zijn of geen militaire apothekers zijn gevestigd, behoeven de geneeskundige behandeling voor hun persoon en voor hunne gezinnen slechts gedeeltelijk te betalen. Van Rijkswegen wordt hun in die uitgaven te gemoet gekomen door de toekenning van een subsidie aan het onderling ziekenfonds, waarvoor thans f 2000 is uitgetrokken.

Ad 4um. De vergoeding voor de, in de eerste zinsnede bedoelde, transporten wordt genoten sedert de jaren 1856 en 1857 en dateert dus uit een tijd, toen de middelen van versneld vervoer nog schaars waren. Deze toekenning geschiedt bij wijze van gratificatie en komt ten laste van het Departement van Justitie. De ondergeteekende zal aan zijn ambtgenoot voor Justitie vragen, of er nog reden bestaat, om bedoelde vergoeding bij voortduring te handhaven en voor het toestemmend geval, voorstellen, deze ook toe te kennen aan andere brigades dan die te 's Hertogenbosch en Breda gevestigd.

Het toekennen van eene vergoeding buiten de standplaats, doch binnen den bewakeningskring, wanneer de dienst onafgebroken zeer lang duurt, acht ondergeteekende wel wenschelijk. Zoolang er echter meer urgente voorzieningen zijn te treffen, meent hij daartoe niet te mogen besluiten.

Ad 5um. Eene verhooging van bureelkosten zal bij eventueele nadere voorstellen in de eerste plaats in overweging worden genomen.

Daarvoor is noodig ongeveer f 1200.

Ad 6um. De groote belangen die de man heeft om zijn eigen paard in goeden staat te houden, dragen veel bij tot de goede zorgen die hij daaraan besteedt. Vermits die belangen grootendeels zouden vervallen, bijaldien de paarden van Rijkswegen werden verstrekt, komt de hier aanbevolen maatregel uit een geldelijk oogpunt allerm minst gewenscht voor.

Ook de inspecteur voornoemd is van dat gevoelen en vindt geene reden, nu ten onzent eenmaal een gevestigde toestand bestaat, die in vele opzichten voldoet, aan het Duitsche stelsel boven het onze de voorkeur te geven.

Ad 7um. Het is niet te ontkennen, dat er veel voor te zeggen valt, om aan den marechaussee, evenals aan de officieren, eene vergoeding toe te kennen voor gemis van geneeskundige verzorging van hun paard. De geldelijke gevolgen worden op *f* 18.000 per jaar geraamd, wanneer de toelage op 10 cent per dag wordt gesteld.

Het komt den ondergeteekende voor, dat met de onder 5°. bedoelde verhooging de toekenning van deze toelage in de eerste plaats een punt van overweging moet uitmaken.

Ad 8um. De hier bedoelde kosten worden betaald ten laste van de uitrusting- en reserve-rekening van de marechaussees. Bij de vaststelling van de soldij van den bereden marechaussee is daarmede altijd rekening gehouden. Het komt niet gewenscht voor in de bestaande bepaling ten deze verandering te brengen. De kosten eventueel veroorzaakt door het nemen van proeven zullen in het vervolg niet meer ten laste van den man worden gebracht.

Ad 9um. Het hier bedoelde berust vermoedelijk op eene vergissing. De verrekening van saldo's schuld en het ten laste van het Rijk brengen van die saldo's, geschiedt voor de marechaussees naar dezelfde regelen als voor de overige militairen van het leger.

Wat ten slotte de uitgesproken hoop betreft, dat — wanneer de toegezegde wet op de militaire pensioenen in werking zal zijn getreden — hardheden als die welke onder de werking der bestaande wet voorkomen, tot het verledene zullen behooren, de ondergeteekende moge volstaan met betrekking tot dit punt, en ook tot de in het Voorloopig Verslag uitgesproken meening „dat een marechaussee reeds op 45-jarigen leeftijd voor pensioen in aanmerking moest komen”, aan te teekenen, dat de bepalingen der thans bij den Raad van State in overweging zijnde ontwerpen tot herziening der wetten betreffende de militaire pensioenen bij de landmacht, naar ondergeteekende vertrouwt in het hier ter sprake gebrachte voldoende zullen voorzien.

XVIIde AFDEELING.

Apeldoorn als garnizoensplaats. Op last van den ondergeteekende is voor eenigen tijd onderzocht of wellicht te Apeldoorn een garnizoen van infanterie en bereden artillerie zou kunnen worden gevestigd.

Gemis aan medewerking van de zijde der gemeente — blijkende uit het verhandelde in den gemeenteraad van Apeldoorn, waarbij de meerderheid zich tegen het hebben van een garnizoen verklaarde — is echter de aanleiding geweest dat thans van dit voornemen is afgezien.

Verbetering van kazernes te Gorinchem en te Woudrichem. Art. 100. De uitbreiding van de kazerneering te Gorinchem is dringend noodig, omdat de ruimte in de Willemskazerne gedurende een belangrijk gedeelte van het jaar geheel onvoldoende is.

Na de opkomst van een nieuwe lichter van de militie bedraagt de sterkte van de te Gorinchem garnizoen houdende negen compagnieën vesting-artillerie, tot aan het vertrek van het blijvend gedeelte der voorgaande lichter, ongeveer 490 korporaals en minderen.

Bij de opkomst van de militie voor herhalingsoefeningen stijgt de sterkte der te huisvesten korporaals en minderen tot 530 man, ofschoon die opkomst wordt verdeeld over twee tijdvakken, waarin de oefeningen afwisselend bij respectievelijk 4 en 5 compagnieën plaats vinden.

De Willemskazerne bevat, als alles bezet is, slechts ruimte voor 456 man. In het tekort aan ruimte werd tot dusverre voorzien door de detachering te fort Vuren en Woudrichem.

In deze plaatsen beantwoordt het logies echter in geen enkel opzicht aan de bescheidenste eischen, die men aan een vredeslogies moet stellen, terwijl voorts in geen van die beide plaatsen eene exercitiebatterij en eene schietbaan aanwezig zijn.

De detachementen moeten zich dus voor bijna alle oefeningen naar Gorinchem begeven, hetgeen in hooge mate storend werkt op den geregelde gang van den dienst en op eene doelmatige en vruchtbare regeling van de oefeningen.

Voorts zijn deze langdurige detacheringen ook uit een krijgstucltelijk oogpunt zeer schadelijk.

Om in de Willemskazerne het hierboven genoemde aantal van 456 man te bergen, moeten *alle* beschikbare ruimten zoo dicht mogelijk worden belegd, en moeten o.a. 157 man op de zeer gebrekkig ingerichte, onoogelijke en warme zolderkamers worden gehuisvest. Voor de verbetering van die zolders is een bedrag begrepen in den post van f 8250, thans uitgetrokken voor het aanbrengen van verbeteringen aan de Willems- en de Smakheulkazerne te Gorinchem.

Ook de overige manschappenkamers in de Willemskazerne voldoen niet aan matige eischen, die uit een hygiënisch standpunt moeten gesteld worden. Zij zijn alle ter halve verdiepinghoogte voorzien van rondgaande open galerijen, die tijdens de aanwezigheid van meer dan ééne lichting, mede dich met manschappen belegd zijn; zelfs dient een dergelijke open galerij in de gymnastiek- en schermzaal tot logies.

Daardoor wordt niet alleen de kubieke ruimte per hoofd in die vertrekken onvoldoende, maar verkeerden bovendien de bewoners der galerijen in bijzonder slechte conditie, omdat zij in de luchtlagen leven die meer dan de lager gelegene zijn bezwangerd met de uitwasemingen en ademhalingsproducten der bewoners en met het stof dat door deze wordt omhoog gedreven.

Dezen afkeurenswaardigen toestand afdoende door geheele verbouwing van de Willemskazerne te verbeteren, werd door den ondergeteekende, wegens de zeer belangrijke daaraan verbonden uitgaven, niet voorgesteld. Hij wenschte echter verbetering te verkrijgen, door de lokalen met galerijen minder sterk te bezetten, waardoor echter het hiervóór genoemde tekort aan logiesruimte zal toenemen.

Voorts is ook het onderofficierslogies in de Willemskazerne, met uitzondering van enkele onlangs verbeterde kamers, zeer gebrekkig. In den hiervoor vermelden post van f 8250 is voor verbetering van eenige onderofficierskamers een bedrag opgenomen; deze verbetering zal echter gepaard gaan met eene gewijzigde indeeling, waardoor het aantal onderofficiëren dat in de Willemskazerne behoorlijk kan gelogeerd worden zal verminderen, zoodat na die verbetering, zonder nog rekening te houden met het logies dat voor de jaarlijks te detacheren cadetten moet worden beschikbaar gesteld, een tekort aan logies voor 15 onderofficiëren zal voorkomen.

Verder ontbreken in de Willemskazerne een wachtkamer en vereenigingslokaal voor officieren, een vertrek voor de dagelijksche geneeskundige visitatie, een afzonderlijk verblijf voor den commandant der wacht en afzonderlijke ruimte voor logies van korporaals en is het gymnastieklokaal voor gymnastische oefeningen alleszins ongeschikt.

In al deze behoeften zal door den voorgenomen bijbouw, die door den ondergeteekende dringend noodig wordt geacht, moeten worden voorzien.

De kosten van dien bijbouw zijn geraamd op f 65,000.

Voor de verbetering van de Willems- en de Smakheulkazerne is thans op f 8250 gerekend en zal een volgend jaar nog f 3000 noodig zijn.

De verbetering van de kazerne te Woudrichem — noodig om de redenen vermeld in de Memorie van Toelichting — zal f 1640 kosten en het inrichten van een verblijf voor een officier in het hoofdwacht huis aldaar f 510. In dit laatste bedrag is echter een som van f 140 begrepen voor het vernieuwen van balken, vloeren en wanden, eene herstelling die noodig is om verval te voorkomen, doch met vorenbedoelde verbetering is samengevoegd, omdat dit voor eene doelmatige regeling van de uitvoering van het werk aanbeveling verdient.

Aanbrengen van wijzigingen aan het hoofdwachtgebouw te 's Gravenhage.
Art. 101. Ofschoon het hoofdwachtgebouw te 's Gravenhage niet meer voortdurend als wachtgebouw wordt gebruikt, ligt het — zooals uit de Memorie van Toelichting blijkt — toch geenszins in de bedoeling van den ondergeteekende, dit gebouw voor den militairen dienst buiten gebruik te stellen.

In dat gebouw zullen gevestigd blijven het bureau van den plaatselijke-commandant der residentie, een wachtlokaal met arrestantenkamer, zoowel voor den geregelden patrouilledienst, als ten behoeve van de gevallen waarin het wenschelijk wordt geacht een wacht in het genoemde gebouw te doen betrekken, en voorts een woning voor den schrijver, tevens concierge, van het plaatsbureau.

Dit laatste is noodzakelijk, ten einde ook buiten de bureeluren een persoon aanwezig te doen zijn voor het verzenden van spoedeisende berichten, voor

het afstempelen van verlofpassen, het behandelen van zaken tot de werving behorende, enz.

Het komt den ondergeteekende noodig voor, dat dit bureel gevestigd is in het centrum der gemeente, op een ruim plein en een goeden stand, zoodat, indien — ter vervanging van het bestaande gebouw — een ander zou moeten worden aangekocht en ingericht, dat aan de genoemde eischen voldoet, zeker geene bezuiniging zou worden verkregen.

De totale kosten van de aan te brengen wijzigingen zijn begroot op f5000.

Ringgracht om de Alexanderskazerne. De gemaakte opmerking over den toestand van de ringgracht om de Alexanderskazerne geeft ondergeteekende aanleiding tot de onderstelling, dat men in de meening verkeert, dat die gracht in den laatsten tijd niet werd schoongemaakt.

Dit schoonmaken en uitbaggeren geschiedt echter geregeld, zoowel door de gemeente 's Gravenhage als door het Departement van Oorlog. In het loopend onderhoudscontract van de kazernegebouwen te 's Gravenhage is daaromtrent o.a. bepaald, dat vuilnis of gevormde dammen wekelijks moeten opgevischt en weggeruimd worden, en dat uit die sloot 125 M³. puin, grond en modder naar aanwijzing moeten gebaggerd en weggevoerd worden.

Dat die ringgracht of sloot dikwerf een zeer onaangename reuk verspreidt, is intusschen een verschijnsel, dat die sloot met de meeste 's Gravenhaagsche grachten gemeen heeft, en een noodzakelijk gevolg is van de wijze van waterverversching, die in deze gemeente wordt gevolgd.

De ondergeteekende vestigt hierbij de aandacht op de omstandigheid, dat het water uit de Schelpkade, onder het Nassauplein en een gedeelte der Bankastraat door, naar de sloot om de Alexanderskazerne loopt, van waar het door het stoomgemaal bij de Timorstraat wordt opgepompt en door een riool geloosd in de Kortenaerkade bij de Piet Heinbrug. Aangezien nu het water uit de Schelpkade van de Haagsche wateren wel het meest stinkende is, en het, vóór dat het aan het bedoelde stoomgemaal komt, nog een groot aantal riolen opneemt, kan het geen verwondering wekken, dat eene doorspoeling van de bedoelde sloot op de hiervóór vermelde wijze zeer onfrisch is.

In 1892 bestond bij het gemeentebestuur van 's Gravenhage het voornemen, om de beide dammen met kokers in de ringsloot te vervangen door houten bruggen, ten einde daardoor de doorstroming in die sloot te verbeteren. De daartoe vereischte vergunning werd door het Departement van Oorlog verleend, doch de vervanging is niet tot stand gekomen.

Vermoedelijk heeft het gemeentebestuur later ingezien, dat daarvan geen belangrijke verbetering te verwachten was.

Uit het vorenstaande zal blijken, dat de verbetering van den toestand der ringgracht om de Alexanderskazerne nauw samenhangt met die der stadswateren te 's Gravenhage in het algemeen, een vraagstuk, dat sedert geruimen tijd aan de orde is, doch waarvan de oplossing niet tot den werkring van het Departement van Oorlog behoort.

Militair hospitaal te 's Gravenhage. Omtrent de onderhandelingen over het verkrijgen van terreinen voor den bouw van een nieuw hospitaal, kan door den ondergeteekende thans nog worden medegedeeld, dat voor dien bouw het aan de gemeente 's Gravenhage toebehoorende doch bij het Departement van Oorlog in gebruik zijnde zoogenaamde Proefveld wordt geschikt geacht.

Op 17 Mei jl. werd daaromtrent aan burgemeester en wethouders de vraag gericht, of de gemeente bereid zou zijn het bezit van dat terrein eventueel aan den Staat over te dragen, en, zoo ja, op welke voorwaarden. Eerst op 25 September jl. werd op die vraag antwoord ontvangen. Het was mitsdien voor den ondergeteekende ondoenlijk in de Memorie van Toelichting meer inlichtingen dan de daarin voorkomende te geven.

In het bedoelde antwoord wordt medegedeeld, dat burgemeester en wethouders geene vrijheid gevonden hebben om den gevraagden eigendomsovergang te bevorderen. Daarop is den 10den October jl. tot genoemd college de vraag gericht, of de gemeente dan bereid zou zijn voormeld terrein voor het bouwen van een hospitaal *in gebruik* te geven en, zoo ja, onder welke voorwaarden.

Op die vraag is thans, onder dagteekening van ^{27 November} 1 December 1899 het antwoord ontvangen, dat bij burgemeester en wethouders bezwaar bestaat, om te bevorderen dat op het Proefveld een nieuw militair hospitaal verrijze.

Verhooging van een artikel. Art. 102. In de Memorie van Toelichting, behorende bij het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1899 (Gedrukte Stukken 1898—1899, 2, n°. 2, blz. 37) werd medegedeeld, dat voor de verbetering van de kazerne Koormarkt te Bergen op Zoom f33.000 werd noodig geacht, waarvan in dat ontwerp een eerste termijn ten bedrage van f17.500 werd aangevraagd.

In verband met den uitslag van de in October jl. gehouden aanbesteding, is het noodig het bedrag voor den 2den termijn van voormeld werk, waarvoor op de ontwerpelijke begroting, in art. 102, f16.500 is uitgetrokken, met f3000 te verhoogen, hetgeen in de hierbij gevoegde Nota van Wijzigingen is geschied.

Bouwen van rijloodsen. Art. 102 en 103. De ligging van de thans in gebruik zijnde rijloods te 's Hertogenbosch is zeer ongunstig. De afstand tot de stallen bedraagt ruim tien minuten, hetgeen — zoowel voor de manschappen als voor de paarden — in het ongunstige jaargetijde een zeer ongewenschten toestand en bij sneeuw en vorst groote bezwaren oplevert.

Voorts is de inrichting van de rijloods onvoldoende. De inwendige ruimte is te klein, de hoogte is te gering en het dak is slecht, hetgeen bij eenigen wind veel onrust in de les veroorzaakt; bovendien zijn de ramen te laag geplaatst zoodat men, ter voorkoming van overlast van de straatjeugd, verplicht is de luiken steeds gesloten te houden, waardoor slechts op onvoldoende wijze, nl. door glazen dakpannen, in de verlichting kan worden voorzien.

De ondergeteekende acht daarom het bouwen van eene nieuwe rijloods bepaald noodig.

Het aantal uren waarop de rijloodsen te Amersfoort ter beschikking kunnen worden gesteld van de rij-school, is te beperkt, zoodat er geen tijd kan worden aangewezen voor lange-oefening, pilarenarbeid, het opleiden van schoolpaarden, het oefenen van bijzonder lastige paarden of het berijden van de paarden der gedetacheerde officieren buiten de rijlessen.

Evenzoo is het aantal uren waarop het eskadron ordonnansen en de veld-artillerie van de rijloodsen kunnen gebruik maken te beperkt, zoodat geen onderricht aan het kader en de reeds geoefende minderen der veld-artillerie kan worden gegeven.

De ondergeteekende acht het daarom bepaald noodig een der rijloodsen geheel ter beschikking te stellen van de artillerie en voor de cavalerie een nieuwe bij te bouwen.

In het gebrek aan den noodigen tijd waarop de rijloodsen kunnen worden beschikbaar gesteld, kan niet worden voorzien door voor het rijkunstig onderwijs de avonduren te bestemmen. De avondrijlessen zijn minder goed, zoowel door den toestand van paard en ruiter, als door de minder goede verlichting die niet bevorderlijk is voor het opmerken en verbeteren van fouten.

Ook lijdt de verzorging der paarden onder de avondrijlessen, die, waar zij werden toegepast, steeds tot ernstige bezwaren aanleiding hebben gegeven.

Verbeteringen aan cantines. Art. 105. Met ingenomenheid is door den ondergeteekende kennis genomen van de mededeeling in het Voorloopig Verslag, dat zijne plannen tot het aanbrengen van verbeteringen aan de cantines instemming konden vinden.

De beoogde verbeteringen betreffen ten deele onderofficiers- en voor een ander deel manschappen-cantines.

Met het denkbeeld de cantines der onderofficiieren met die der manschappen in eenzelfde lokaal te vereenigen, kan hij echter niet instemmen.

Eene dergelijke vereeniging, die de vrijheid van spreken en handelen in de cantine in hooge mate zou belemmeren, wordt noch door de onderofficiieren, noch door de minderen gewenscht, en zou bovendien uit een krijgstuhtelijk oogpunt allerbedenkelijkste gevolgen hebben.

Voorts zou zij aanleiding geven dat de cantines zoowel door de onderofficiieren als door de minderen gemeden werden.

Veeleer dan de in overweging gegeven vereeniging van cantines, zou de ondergeteekende eene verdere splitsing willen invoeren, en ook voor de korporaals afzonderlijke cantines willen inrichten. Voorshands meent hij dit denkbeeld echter, uit hoofde van de belangrijke daaraan verbonden kosten, buiten beschouwing te moeten laten.

Aankoop van oefeningsterreinen. Art. 106. Zoals te recht werd opgemerkt,

beletten de eischen van de defensie de opheffing van sommige kleine garnizoenen.

Overigens deelt de ondergeteekende in de meening van die leden welke van oordeel zijn, dat het gewenscht zou wezen de kleine garnizoenen op te heffen, met het oog op de hooge waarde uit een oogpunt van oefening aan groote garnizoenen te hechten.

Onder de bezwaren welke evenwel beletten om dit denkbeeld anders dan geleidelijk uit te voeren, moeten in de eerste plaats genoemd worden de hooge kosten voor oefeningsterreinen.

Intusschen kan de ondergeteekende de stellige verzekering geven, dat bij het zoeken naar nieuwe garnizoensplaatsen steeds als een eerste eisch op den voorgrond staat, de vraag of er in de nabijheid van deze plaatsen voldoende oefenings- en schietterreinen aanwezig zijn.

Bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug. Art. 108. Zondert men de verbetering van de spoorwegaansluiting, welke wacht op de verlegging van de Hembrug, uit, dan kan inderdaad de bouw van de overgebrachte artillerie-inrichtingen als voltooid beschouwd worden.

Het zou echter minder juist zijn hieruit af te leiden, dat op volgende begrotingen ten behoeve van die inrichtingen geen geld zal aangevraagd worden. Eensdeels toch zullen, ook voor deze inrichtingen, evenzeer als voor de sedert lange jaren te Delft aanwezige, voortdurend eenige uitgaven noodig blijven voor door ondervinding noodzakelijk gebleken verbeteringen en uitbreidingen, zij het ook meerendeels van ondergeschikten aard.

Ten andere is, nu de bedoelde artillerie-inrichtingen voltooid zijn, het tijdstip aangebroken om de watervoorziening voor oorlogstijd zeker te stellen en in de dan bestaande behoefte aan steenkolen te voorzien.

Dit laatste is noodig onafhankelijk van de plaats waar de inrichtingen gevestigd zijn, maar krijgt hooger belang, nu zekerheid bestaat dat de arbeid aan de bedoelde werkplaatsen ook in oorlogstijd ongestoord kan worden voortgezet.

De watervoorziening voor de inrichtingen aan de Hembrug tijdens den oorlog hangt samen met de maatregelen welke te dezen opzichte voor de Stelling van Amsterdam zullen getroffen worden.

Het ligt dan ook in het voornemen van den ondergeteekende, ter voorziening in beide behoeften geld aan te vragen, zoodra de plannen geheel tot rijpheid zijn gekomen.

Vervaardiging en bewaring van geperste turf. Art. 109. Het is aan de enkele leden die van oordeel waren dat het Rijk beter en goedkooper de noodige geperste turf in het veen zou kunnen aankopen dan die zelf te vervaardigen, waarschijnlijk niet bekend, dat *geperste* turf in de venen binnen de Stelling van Amsterdam niet door de particuliere industrie wordt vervaardigd.

Geperste turf, uit laagveen vervaardigd, is geen handelsartikel. De particuliere industrie schijnt in het maken van die turf geen voordeel te zien, en deze toestand zal wel zoo blijven zoolang de steenkool goedkoop genoeg is, het gebruik van anthraciet en petroleum blijft toenemen en de aanvoer van een en ander, alsmede van briquetten en andere brandstoffen onbelemmerd kan plaats vinden.

De door het Rijk aan te maken geperste turf moet dienen om in oorlogstijd, wanneer men geen toereikende voorraden van steenkolen heeft, deze brandstof te vervangen.

Is mitsdien de geperste turf bestemd om in oorlogstijd gebezigd te worden als brandstof in fabrieken en inrichtingen, die alsdan moeten produceeren en die hun arbeidsvermogen in den stoom moeten vinden, dus ook in die tot keering van waterbezwaar terwijl er desnoods ook gas voor verlichting uit kan worden gestookt; de bij eene eventueele approviandeering van de Stelling van Amsterdam aanwezige steekturf zal alsdan worden gebruikt voor huiselijk gebruik.

Uit het vorenstaande zal mogen blijken dat de meening van de enkele leden, als zou de Minister het als het ware tegen de particuliere industrie opnemen, onjuist is.

De in voorraad op te leggen hoeveelheid van 15 millioen geperste turven zal een waarde vertegenwoordigen van f 81.000. Al ondergaat de turf door

de oplegging in de open lucht geen aanmerkelijk verlies, toch zal de hoedanigheid van de brandstof beter verzekerd zijn indien deze wordt opgeslagen in loodsen of schuren onder een dak met behoorlijke afwatering.

De loodsen worden echter bovendien noodig geacht als waarborg tegen ontvreemding. In de meening van de leden die oordeelden dat loodsen van latwerk vervaardigd en met pannen gedekt, dien waarborg niet kunnen verschaffen, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld. Door de veentrekkers in de provincie Utrecht worden voor dit doel in den regel dergelijke schuren van latwerk gebruikt.

Commissie, ingesteld op grond van art. 6 der wet van 29 December 1898 (Staatsblad N°. 279). Art. 110. Als voorbeeld eener Staatscommissie, welker leden met het oog op het veelomvattende hunner taak eene geldelijke belooning ontvangen, zij, gezwegen van de verschillende examen-commissiën, gewezen op de commissiën tot herziening van de belastbare opbrengst der gebouwde eigendommen.

De vergoeding, toegedacht aan de leden der op grond van art. 6 der wet van 29 December 1898 (Staatsblad N°. 279) ingestelde commissie, is in haar geheel op deze begrooting uitgetrokken.

Met het oog op den aard van het mandaat der commissie en de practische ervaring van sommige harer leden in comptabiliteitszaken, is het niet noodig voorgekomen een accountant uit te noodigen daarin zitting te nemen.

De omschrijving van het artikel is aangevuld in dier voege, dat daaruit ook bestreden kunnen worden de schrijfloonen, drukwerken en kleine uitgaven van de commissie, terwijl in verband daarmede het artikel met een bedrag van f 300 verhoogd is.

Wijziging van art. 2 van het wetsontwerp. Het wisselvallige van de uitgaven welke zullen dienen te worden gekweten ten laste van de *artt. 12bis* en *12ter*, waarvan de opnemng in de Oorlogsbegrooting bij de meergemelde Nota van Wijzigingen wordt voorgesteld, maakt het noodig, dat de daarbij uitgetrokken bedragen, door overschrijving kunnen worden aangevuld.

In verband hiermede wordt dan ook tevens voorgesteld die artikelen op te noemen in *artikel 2* van het wetsontwerp, onder die waarop overschrijving uit *art. 96* is toegestaan.

's Gravenhage, 5 December 1899.

De Minister van Oorlog,
ELAND.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1900.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van het Voorloopig Verslag, dat nopens het in de afdelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gehouden onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1900, door de daartoe benoemde Commissie van Rapporteurs werd uitgebracht op 14 November 1899, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen.

De meening van sommige leden, uitgedrukt in de tweede zinsnede op bladz. 2 van het Voorloopig Verslag: „dat men eerst zijn leger, waarop ten slotte toch alles aankomt, reorganiseere en daarna besluite tot het aangaan van eene leening om zonder verwijl en in den kortst mogelijken tijd het vestingstelsel te voltooien”, duidt volkomen het standpunt aan, hetwelk door den ondergeteekende, van den aanvang van zijn optreden af, is ingenomen.

Bij herhaling heeft hij te kennen gegeven, dat het afwerken van de Stelling van Amsterdam, binnen een kort tijdsbestek en met verdeeling van de lasten over een groot aantal jaren, naar zijne meening, het eenige middel is waardoor de voltooiing van ons verdedigingsstelsel binnen een afzienbaren termijn